

»Mladi za napredek Maribora 2016«

33. srečanje

USODNA DEVETDESETA

RAZISKOVALNO PODROČJE: ZGODOVINA

Raziskovalna naloga

PROSTOR ZA NALEPKO

Avtor: VESNA ZEMLJIČ
Mentor: SAŠA MIKIĆ
Šola: II. GIMNAZIJA MARIBOR

Februar 2016, Maribor

»Mladi za napredek Maribora 2016«

33. srečanje

USODNA DEVETDESETA

RAZISKOVALNO PODROČJE: ZGODOVINA

Raziskovalna naloga

PROSTOR ZA NALEPKO

Februar 2016, Maribor

KAZALO VSEBINE

KAZALO VSEBINE	3
KAZALO SLIK IN FOTOGRAFIJ	5
1. POVZETEK	7
2. UVOD	8
2.1 Opredelitev problema	8
2.2 Pristop	8
2.3 Cilji	9
2.4 Hipoteze	9
2.5 Metode dela	10
2.6 Seznam uporabljenih knjig:	10
2.7 Sestava poglavja	11
3. KRATICE V RAZISKOVALNI NALOGI	12
4. KAKO SE JE VSE ZAČELO ... V SOVJETSKI ZVEZI	14
5. JUGOSLAVIJA V OSEMDESETIH	19
6. NADALJEVANJE KRIZE IN NACIONALNIH NASAPROTIJ V JUGOSLAVIJI	26
7. SLOVENIJA V ZAČETKIH DEMOKRATIZACIJE	31
8. DEMOKRATIZACIJA V SRBIJI	33
9. ZAČETEK RAZPADA SFRJ ŽE V LETU 1990	34
10. PRVE VEČSTRANKARSKE VOLITVE	39
10.1 V Sloveniji	39
10.2 Na Hrvaškem	40
11. STOPNJEVANJE MEDNACIONALNE NAPETOSTI MED HRVATI IN SRBI	43
12. HRVAŠKI PLEBISCIT	45
13. RAZGLAS NEODVISNOSTI	46
14. URADNI RAZPAD IN VOJNE ZA REPIBLIKE	47
14.1 Stanje in vojna za Slovenijo	47
14.2 Stanje in vojna za Hrvaško	51
14.3 Stanje in vojne v Bosni in Hercegovini	57

14.4	Zvezna Republika Srbija.....	62
15.	KONEC VOJNE.....	63
16.	ZDA IN VOJNE V JUGOSLAVIJI.....	67
17.	DAYTONSKI SPORAZUM	68
18.	PO LETU 1995	71
19.	SLOBODAN MILOŠEVIĆ.....	73
19.1	Srbski dokumentarci o Slobodanu Miloševiću	75
20.	FRANJO TUĐMAN.....	76
21.	ALIJA IZETBEGOVIĆ.....	77
22.	ZANIMIVOSTI	78
22.1	Dodatne trditve Srbije v šolskih knjigah.....	78
22.2	Refleksija članka	78
23.	ZAKLJUČEK.....	80
24.	DRUŽBENA ODGOVORNOST.....	83
25.	ZAHVALE	84
26.	VIRI IN LITERATURA:.....	85
27.	VIRI SLIK.....	88

KAZALO SLIK IN FOTOGRAFIJ

SLIKA 1: Protesti v Romuniji (vir: History onlicts. 2014. The fall of communism in Romania. [online]. Dostopno na URL: http://historyconflicts.com/the-fall-of-communism-in-romania/ [3. 2. 2016])	14
SLIKA 2: Mihail Gorbačov (vir: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. 2009. Gorbačov, Mihail Sergejevič. [online]. Dostopno na URL: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=22683 [1. 2. 2016])	15
SLIKA 3: zastava Sovjetske Zveze (vir: Ošun, R. 2011. Heroji Sovjetskog Saveza. [online]. Dostopno na URL: http://mojenovosti.com/lat/index.php?option=btg_novosti&catnovosti=0&idnovost=70348# . VrJvIPkr LIU [3. 2. 2016])	17
SLIKA 4: Josip Broz Tito (vir: Grand Lodge. 2007. Josip Broz. [online]. Dostopno na URL: http://freemasonry.bcy.ca/biography/broz_j/broz_j.html [3. 2. 2016])	19
SLIKA 5: Jugoslovanski dinar (vir: Bolha.com. 2016. Bankovec. [online]. Dostopno na URL: http://www.bolha.com/hobi-zbirateljstvo/zbirateljstvo/numizmatika---bankovci/jugoslavija/bankovec-50-000-000-000-din-1993-jugoslavija-1296629598.html [3. 2. 2016])	20
SLIKA 6: Naslovnica Mladine I. 1988 (vir: MMC RTV SLO. 2003. Vložena tožba zoper tednik mladina. [online]. Dostopno na URL: http://www.rtvsl.si/crna-kronika/vlozena-tozba-zoper-tednik-mladina/11728 [3. 2. 2016])	22
SLIKA 7: Pogled na protestnike (vir: Muzej novejšje zgodovine Slovenije. 2016. osemdeseta – nekaj utrinkov iz druge polovice. [online]. Dostopno na URL: http://fototekamnzs.com/2016/01/25/osemdeseta-nekaj-utrinkov-iz-druge-polovice/ [3. 2. 2016])	27
SLIKA 8: Četverica (vir: Muzej novejšje zgodovine slovenije. 2016. osemdeseta – nekaj utrinkov iz druge polovice. [online]. Dostopno na URL: http://fototekamnzs.com/2016/01/25/osemdeseta-nekaj-utrinkov-iz-druge-polovice/ [3. 2. 2016])	31
SLIKA 9: Glasovnica (vir: Muzej novejšje zgodovine slovenije. 2016. 88,5 % »za« in knežji kamen. [online]. Dostopno na URL: http://fototekamnzs.com/2015/12/23/885-za-in-knezji-kamen/ [3. 2. 2016])	34
SLIKA 10: Plakat kongresa (vir: muzej novejšje zgodovine slovenije. 2016. osemdeseta – nekaj utrinkov iz druge polovice. [online]. Dostopno na URL: http://fototekamnzs.com/2016/01/25/osemdeseta-nekaj-utrinkov-iz-druge-polovice/ [3. 2. 2016])	37
SLIKA 11: Volilni plakat Demosa (vir: Muzej novejšje zgodovine Slovenije. 2016. osemdeseta – nekaj utrinkov iz druge polovice. [online]. Dostopno na URL: http://fototekamnzs.com/2016/01/25/osemdeseta-nekaj-utrinkov-iz-druge-polovice/ [3. 2. 2016])	40
SLIKA 12: Zmaga HDZ (vir: HDZ. 2013. Povijest. [online]. Dostopno na URL: http://www.hdz.hr/mi-smo/povijest/1990 [3. 2. 2016])	41
SLIKA 13: Oklepniki JLA (vir: Žužek, A. 2015. Kako so jugoslovanski generali želeli uničiti slovensko državo. [online]. Dostopno na URL: http://www.siol.net/novice/slovenija/2015/06/vojna_za_slovenijo.aspx?format=json&mob=1&hide_hf=1&os=wf&ver=1.0 [3. 2. 2016])	49
SLIKA 14: Vukovar v ruševinah (vir: SIBhr. 2014. Ruševine Vukovara 1991. godine. [online]. Dostopno na URL: http://sib.rtl.hr/sibplus/skidamo-prasinu/14667-razaranje-vukovara-1991-godine.html [3. 2. 2016])	53

Slika 15: Označeno območje RSK (vir: Wikipedia. 2006. RSK. [online]. Dostopno na URL: https://lv.wikipedia.org/wiki/Att%C4%93ls:RSK.png [3. 2. 2016]).....	54
SLIKA 16: Pokopališče žrtev v Srebrenici (vir: RD.nl. 2012. Herdenking Srebrenica minder lang. [online]. Dostopno na URL: http://www.refdag.nl/nieuws/buitenland/herdenking_srebrenica_minder_lang_1_655398 [3. 2. 2016])	58
SLIKA 17: Migracije Srbov (vir: Xtrem.. 2014. Reakcije na obeležavanje godišnjice “Oluje” . [online]. Dostopno na URL: http://www.arhiv.rs/ekstremizam/ekstremizam.html [3. 2. 2016]).....	64
SLIKA 18: Podpis sporazuma (vir: Parlamentarna skupščina BiH. 2016. Povijest parlamentarizma u BiH. [online]. Dostopno na URL: https://www.parlament.ba/istorija/Default.aspx?id=27926&langTag=hr-HR&pril=b [3. 2. 2016]) ..	68
SLIKA 19: Slobodan Milošević (vir: Quotesgram. Slobodan Milosevic quotes. [online]. Dostopno na URL: http://quotesgram.com/slobodan-milosevic-quotes/ [1. 2. 2016]).....	75
SLIKA 20: Franjo Tuđman (vir: Predsjednica Republike Hrvatske. 2016. Franjo Tuđman. [online]. Dostopno na URL: http://predsjednica.hr/stranica/16/ [1. 2. 2016]).....	76
SLIKA 21: Alija Izetbegović (vir: Web-tribune-com. 2015. Otkriven dugo skrivani snimak izjave alije izetbegovića na sednici predsedništva BiH 1995-te: „Cifra ubijenih u Srebrenici je verovatno oko 3.000, sve ostalo je propaganda!“. [online]. Dostopno na URL: http://web-tribune.com/spektar/otkriven-dugo-skrivani-snimak-izjave-alije-izetbegovica-na-sednici-predsednistva-bih-1995-te-cifra-ubijenih-u-srebrenici-je-verovatno-oko-3-000-sve-ostalo-je-propaganda# [1. 2. 2016])	77

1. POVZETEK

Raziskovalna naloga z naslovom *Usodna devetdeseta* je naloga, ki je nastala zaradi želje po odkrivanju in primerjavi drugih mnenj glede burnih dogajanj na Balkanu v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Jugoslavija, država, v kateri s(m)o nekoč skupaj živeli, je za mojo generacijo precej neznano področje. Zatorej je bil moj namen (poleg primerjave pogledov) informirati vrstnike o dogodkih, ki so se zgodili v desetletju našega rojstva in opozori na to, da je lahko mlada zgodovina precej občutljiva in subjektivna, sploh v primeru, ko se vmeša šolski sistem z učnimi načrti. Pod drobnogled je bilo vzetih 20 let (časovno obdobje 1980 - 2000), ki so jih opisovali naključno izbrani učbeniki iz treh republik (Srbije, Hrvaške in Slovenije). Zanimalo me je, v kolikšni meri bodo opazna mednacionalna nasprotja in ali bo določen narod priznal svoje napake, če jih bo sploh tako definiral.

2. UVOD

2.1 Opredelitev problema

Trubarjevi Lübi Slovenci so skozi celotno poznano zgodovino živeli z drugimi narodi, od Avstro-Ogrske do Socialistične Federativne Republike Jugoslavije, v kateri so si politični in gospodarski prostor delili še s Srbi, Hrvati, Bošnjaki, Makedonci, Črnogorci, ... Hrepneli so po svobodi in neodvisnosti. Nekateri bi danes, ko imamo po tolikih stoletjih upanj svojo državo, rekli, da nam je bilo pred tridesetimi leti bolje. Spet drugi menijo, da smo lahko srečni, da smo izpolnili dolgoleten cilj naših prednikov. Bilo šta bilo, bi rekli Hrvati. Slovenija letos obeležuje 25 let svoje samostojnosti, ki je današnja generacija mladih ni doživela. Po sociološki teoriji socializacije mladi nezavedno prevzemajo vedenjski vzorec in mnenja svojih staršev, ki pa so v tem fragmentu zgodovine osamosvajanja sodelovali. Sociologija tudi pravi, da se posameznikovo mnenje oblikuje v šoli.

Ampak, kakšno sliko v šolah dobijo moji vrstniki v bivših jugoslovanskih republikah? Zgodovinski dogodek bi naj po dogovoru postal zgodovinski, ko je od njega poteklo vsaj petdeset let. Vendar kot vemo, imajo dogodki v Jugoslaviji maksimalno časovno distanco petindvajsetih let. Se je tokrat mogoče izogniti subjektivnosti enega naroda, ali bo mar to postalo še bolj očitno?

2.2 Pristop

V raziskovalni nalogi sem preučevala različne vidike na razpad Jugoslavije in pripadajoče ji vojne na Balkanu. Ker me je zanimalo predvsem, kaj se mlada generacija, bodoči intelektualci, kot jim radi rečemo, uči, sem za glavne vire naloge uporabila dva naključno izbrana učbenika za gimnazije iz Slovenije, Hrvaške in Srbije. Pri pridobitvi učbenikov za slovenski prostor nisem imela težav, saj je v knjižnicah na voljo vsaj pet izvodov različnih učbenikov. Na Hrvaškem so za gimnazije na voljo trije gimnazijski učbeniki, v Srbiji le dva. Zanimivo je dejstvo, da bolj kot potuješ geografsko južneje, manj je izbire, knjige prodajajo za drobiž, vendar imaš vedno manjše možnosti, da boš pri svojem iskanju virov uspešen.

Zaradi navedenih težav sem se obrnila na mariborske knjižnice, vendar so vsi po vrsti odgovarjali, da bivše jugoslovanske republike nimajo centralne baze podatkov, da njihove knjižnice niso kaj prida založene s šolskim materialom in da mi kljub poskusu drage medknjižnične izposoje ne morejo zagotoviti, da bom knjige res dobila. Nazadnje sem se obrnila na poznanstva na Balkanu in upala, da bom dobila gradivo sredi šolskega leta. Tako sem dobila srbske in hrvaške knjige. V primerjavo sem želela vključiti tudi Bosno in Hercegovino, predvsem zaradi stika večjih narodov in kriznih žarišč v devetdesetih letih, vendar mi prijateljica iz Bosne knjig ni uspela pridobiti. Dodala pa je še, da učbeniki tam niso tako množični kot pri nas v Sloveniji in da so devetdeseta leta tam še precej občutljiva tema, o kateri se ne govori prav veliko.

Preučevala sem obdobje med letom 1980 in 2000 (od Titove smrti, saj je takrat iz političnega prostora izginila karizmatična ikona, ki je povezala vse narode v eno skupnost in zabrisala mednarodna trenja, do prehoda v tretje tisočletje, ko bi se naj prah po vojni vsaj malo polegel).

2.3 Cilji

Z raziskovalno nalogo sem želela okolico opozoriti na to, da je po petindvajsetih letih razpad Jugoslavije še vedno občutljiva tema na Balkanu, ki je ne smemo prezreti. Zanimalo me je, kako generacija, ki je dvajset let nazaj povzročila vojne zločine na Balkanu, lastna dejanja predstavi svojim naslednikom. Kdo je tukaj kriv in kaj je ostalo zamolčano?

2.4 Hipoteze

Pri raziskovanju sem si zastavila naslednje hipoteze:

1. vsak narod bo podrobno predstavil svoj del odcepitve,
2. slovenska literatura bo povzela dogajanje na Balkanu s tretje perspektiv,
3. med Hrvati in Srbi bodo opazne mednacionalne nenaklonjenosti.

2.5 Metode dela

Raziskovalna naloga temelji na preučevanju gimnazijskih učbenikov iz Slovenije, Hrvaške in Srbije. Najprej sem besedila, v meni tujem jeziku, prevedla v slovenščino. Obenem sem se ukvarjala tudi s cirilico, ki je prej, kot veliko drugih mojih vrstnikov v Sloveniji, nisem poznala. Raziskala pa sem tudi spletne vire (časopisne članke hrvaških in srbskih medijev).

2.6 Seznam uporabljenih knjig:

Pri pisanju raziskovalne naloge sem uporabila naslednje učbenike in naslednjih držav.

Srbija:

- ĐURIĆ, Đorđe, in Pavlović, Momčilo. 2012. *Istorija: Za treći razred gimnazije prirodno-matematičkog smera i četvrti razred opšteg i društveno-jezičkog smera*. 2. izdaja. Beograd: Zbor za učbenike. ISBN 978-86-17-17861-9.
- RADOJEVIĆ, Mira. 2014. *Istorija: Učbenik za treći razred gimnazije prirodno-matematičkog smera, četvrti razred gimnazije društveno-jezičkog smera i opšteg tipa četvrti razred srednje stručne škole za obrazovne profile pravni tehničar i birotehničar*. Beograd: Klett. ISBN 978-86-7762-579-5.

Hrvaška:

- AKMADŽA, Miroslav, Jareb, Mario, in Radelić, Zdenko. 2015. *Povijest 4: Udžbenik za 4. Razred gimnazije*. 3. izdaja. Zagreb: Alfa. ISBN 987-953-297-730-1.
- ERDELJA, Krešimir, in Stojaković, Igor. 2014. *Koraci kroz vrijeme 4: Udžbenik povijesti u četvrtom razredu gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga. ISBN 987-953-0-22045-4.

Slovenija:

- REPE, Božo. 2005. *Sodobna zgodovina: Zgodovina za 4. letnik gimnazij*. Ljubljana: Modrijan. ISBN 961-241-046-1.

- REŽEK, Mateja, in Gabrič, Aleš. 2011. *Zgodovina 4: Učbenik za četrti letnik gimnazije*. 1. izd., 1. natis Ljubljana: DZS. ISBN 978-961-02-0179-3.

2.7 Sestava poglavja

V posameznem poglavju sem podala stališča oz. odnose posamezne republike do neke teme, če je katerikoli učbenik govoril o tem (zapisano kot »slovenski odnos«, »hrvaški odnos« ali »srbski odnos«). Razpravo pa sem razdelila na več fragmentov in jo podala na koncu vsakega poglavja, kot primerjava perspektiv (zapisano kot »refleksija«). Za razpravo ob poglavju je podan še povzetek, ki poda ključne razhode stališč med narodi.

3. KRATICE V RAZISKOVALNI NALOGI

BiH – Bosna in Hercegovina

CK SK – Centralni komite Saveza komunista (Centralni komite Zveze komunistov)

Demos – Demokratična opozicija Slovenije

HDZ – Hrvatska demokratska zajednica

HSLŠ – Hrvatska socialno-liberalna stranka

HSS – Hrvatska seljačka stranka

JLA – Jugoslovanska ljudska armada

MSNZ - Manevrska struktura narodne zaštite

NDH – Nezavisna Država Hrvatska (Neodvina država Hrvaška)

OVK – Osvobodilna vojska Kosova

OZN – Organizacija Združenih Narodov

RSK – Republika Srpska Krajina

SANU - Srpska akademija nauka i umetnosti (Srbska akademija znanosti in umetnosti)

SAO – Srpska autonomna oblast (Srbska avtonomna oblast)

SDA – Stranka demokratske akcije

SDP - Socialdemokratska partija Hrvatske (*vir: AKMADŽA, Miroslav, Jareb, Mario, in Radelić, Zdenko. 2015. Povijest 4: Udžbenik za 4. Razred gimnazije. 3. izdaja. Zagreb: Alfa. ISBN 987-953-297-730-1.*) /

SDP - Stranka demokratskih promijena (*vir: ERDELJA, Krešimir, in Stojaković, Igor. 2014. Koraci kroz vrijeme 4: Udžbenik povijesti u četvrtom razredu gimnazije. Zagreb: Školska knjiga. ISBN 987-953-0-22045-4.*)

SDS – Srpska demokratska stranka

SFRJ – Socialistična federativna republika Jugoslavija

SKH – Savez komunista Hrvatske (Zveza komunistov Hrvaške)

SKJ – Savez komunista Jugoslavije (Zveza komunistov Jugoslavije)

SRJ – Savezna Republika Jugoslavija (Zvezna Republika Jugoslavija)

TO – Teritorialna obramba

UNPROFOR – United nations protection forces (Obrambne sile OZN)

ZDA – Združene države Amerike

ZKS – Zveza komunistov Slovenije

ZSMS – Zveza socialistične mladine Slovenije

4. KAKO SE JE VSE ZAČELO ... V SOVJETSKI ZVEZI

Slovenski odnos

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je celotna vzhodna Evropa doživela velike spremembe na političnem področju. Glavna država vzhodne Evrope je bila Sovjetska zveza, ki je po letu 1985 nezavedno povzročila padec komunizma z opuščanjem nadzora nad ostalimi državami in z javnim zatrjevanjem njenega voditelja Mihaila Gorbačova, da Sovjetska zveza ne bo preprečevala reform. Čeprav to ni bil Gorbačovov prvoten namen, je Sovjetska zveza leta 1991 razpadla. Rusi, vajeni avtoritativne oblasti, so ga imeli za šibkega voditelja, ki bil ni zmožen sprejemati svojih odločitev in je zato sklepal kompromise, vendar slovenski avtorji zatrjujejo, da je bil v sklepanje kompromisov prisiljen. Avgusta istega leta so pravoverni komunisti v Sovjetski zvezi poskušali storiti državni udar in Gorbačov je decembra odstopil z mesta predsednika, po tem, ko so sovjetske države ena za drugo začele razglašati neodvisnost. (*Režek & Gabrič, 2011, str. 122.*)

Države, ki so v istem času dosegle padec komunizma so bile še: Poljska (1989), Madžarska (1990), Češkoslovaška (1992), Romunija (1989) in Vzhodna Nemčija (1990). (*Režek & Gabrič, 2011, str. 122.*)

SLIKA 1: Protesti v Romuniji (vir: History onlicts. 2014. The fall of communism in Romania. [online]. Dostopno na URL: <http://historyconflicts.com/the-fall-of-communism-in-romania/> [3. 2. 2016])

Hrvaški odnos

Načrtovana ekonomija in totalitaren režim sta Sovjetski zvezi kot drugim komunističnim državam, preprečila nadaljnje gospodarsko razvijanje. Sovjetska zveza je svojo krizo dolgo časa uspešno prikrivala in še tekmovala z ZDA v vojni industriji in astronomskih odkritjih, vendar na račun lokalnega prebivalstva. S prihodom Mihaila Gorbačova na oblast so se v državi začele spremembe, saj je zagovarjal mir in želel vzpostaviti prijateljsko vez z ZDA in drugimi pomembnimi državami. Ni želel dopustiti večstrankarskih volitev, saj je vedel, da bi tako zatrl komunistične stranke. Medtem pa so ZDA, pod vodstvom Ronalda Reagana, začele razvoj »raketnega programa«. Gorbačov je takrat spoznal, da Sovjetska zveza ne more več dohitevati ameriškega tempa razvoja, zato je začel vzpostavljati dialog med državama. Gorbačov je v političnih vrstah imel mnogo nasprotnikov v komunistični partiji in vojski, ki so v avgustu 1991 izvedli poskus državnega udara, kar pa jim ni uspelo, saj so to preprečili privrženci sprememb, s predsednikom Jelcinom na čelu. Gorbačov je avgusta, leta 1991, odstopil s položaja. (*Akmadža, Jareb, & Radelič, 2015, str. 196.*)

SLIKA 2: Mihail Gorbačov (vir: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. 2009. Gorbačov, Mihail Sergejevič. [online]. Dostopno na URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=22683> [1. 2. 2016])

Država, ki je v času socializma strogo nadzorovala gospodarstvo, ni našla načina za rešitev situacije. Prehod h kapitalističnemu, tržnem gospodarstvu je bil neizbežen.

Ob razpadu komunizma pa na koncu učbenik Krešimirja Erdelje in Igorja Stojakovića najvaja: »Najbolj tragične spremembe državnih meja so se pojavile v Jugoslaviji, ki je razpadla v nizu krvavih vojn.« (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 296.*)

Srbski odnos

Socialistične države so bile že v sedemdesetih soočene z veliko politično, ekonomsko in družbeno krizo. Več desetletno življenje za železno zaveso je zdaj minimalizirano zaradi pomanjkanja hrane in vseh ostalih produktov širše potrošnje. V vzhodnih državah so najbolj težili k ekonomskim reformam – želeli so povečati potrošnjo in s tem zvišati življenjski standard. Prvi protesti proti sistemu so potekali na Poljskem. Vendar je kljub temu Sovjetska zveza ni vojno intervenirala, kakor se je to dogajalo v preteklosti, ko se je pojavil kak upor. Leta 1985 je oblast prevzel Mihail Gorbačov. Njegova politika se je naslanjala na demokratizacijo politične scene. Osredotočenost Gorbačova na spremembe v Sovjetski zvezi je pospešila in olajšala pot do sprememb Poljski in ostalim socialističnim državam. (*Radojević, 2014, str. 344.*)

V letih 1990 in 1991 je Sovjetska zveza razpadla z odcepitvijo Litve, Latvije in Estonije, kasneje še Ukrajine. (*Radojević, 2014, str. 344.*)

SLIKA 3: zastava Sovjetske Zveze (vir: Ošun, R. 2011. Heroji Sovjetskog Saveza. [online]. Dostopno na URL: http://mojenovosti.com/lat/index.php?option=btg_novosti&catnovosti=0&idnovost=70348#.VrJvIPkrLIU [3. 2. 2016])

Refleksija

Slovenija in Hrvaška imata enak pogled na razpad Sovjetske Zveze. Učbenik podaja nevtralen odnos, vendar je opaziti, da izraža rahlo pozitiven pogled na Mihaila Gorbačova, morda ravno zato, ker je kriza v Sovjetski zvezi spodbudila razpad ostalih komunističnih držav, kar je državama nekoliko olajšalo pot do samostojnosti. Opazno pa je dejstvo, da Hrvaška razpad Sovjetske zveze opiše obširnejše, kakor Slovenija in opis razpada Poljske opiše podrobneje kot razpad ostalih komunističnih držav (Nemčija, Češkoslovaška, Madžarska, Albanija, ...). Poleg tega pa se v učbeniku z naslovom *Koraci kroz vrijeme* pojavi odlomek zgodovinskega vira: »Poljska u momem srcu« ali »Poljska v mojem srcu.« edina opazna razlika je ta, da Slovenci pišejo o Gorbačovovem odstopu v decembru, Hrvati pa o odstopu v avgustu. Podatki Srbije se ne razlikujejo od prej navedenih, vendar se nepričakovano ne osredotoči toliko na sam opis razpada Sovjetske zveze. Zanimivo pa je dejstvo, da omenijo zahodnjaški vzdevek za Sovjetsko zvezo – »Zlo carstvo«.

Povzetek

Hrvaški učbeniki izredno poudarjajo padec komunizma na Poljskem, medtem ko ostali viri nobene države ne izpostavljajo. Hrvaški in slovenski viri si niso enotni o mesecu Gorbačovovega odstopa; prvi trdijo, da je bilo to avgusta, drugi pa, da se je zgodilo decembra.

5. JUGOSLAVIJA V OSEMDESETIH

Slovenski odnos

Začetek osemdesetih let je zaznamovala bolezen Josipa Broza Tita, ki je 4. 5. 1980 umrl v Kliničnem centru v Ljubljani. Takrat so se začele kazati napake in posledice nerešenih težav v državi, saj je le-ta izgubila močno osebnost, ki je s svojo karizmo povezovala jugoslovanske narode. (Režek & Gabrič, 2011, str. 206.)

SLIKA 4: Josip Broz Tito (vir: Grand Lodge. 2007. Josip Broz. [online]. Dostopno na URL: http://freemasonry.bcy.ca/biography/broz_j/broz_j.html [3. 2. 2016])

Takoj se pojavi kriza na Kosovu, ki je bilo, kljub velikim finančnim podporam, še vedno nerazvito. Na tem področju so bile še zmeraj prisotne visoke stopnje nezaposlenosti, neučinkovitosti in nizke produktivnosti. Nacionalno mešana struktura prebivalstva ni našla skupnega jezika med Albanci, Črnogorci in Srbi, ki so živeli »drug mimo drugega, oz. drug proti drugemu.« (Režek & Gabrič, 2011, str. 206.)

Marca, leto po Titovi smrti, so izbruhnile demonstracije s politično-socialnimi koreninami, saj so Albanci zahtevali enak status za Kosovo, kot ga je imelo ostalih šest republik. Svoje interese pa so zagovarjali z ustavo Jugoslavije, sprejeto leta 1974, ki je Kosovu določala višjo

avtonomijo. Državno vodstvo je demonstracije zatrla s pošiljanjem vojske na ulice. (Režek & Gabrič, 2011, str. 206.)

Hkrati se je razkrila jugoslovanska finančna kriza. Jugoslavija ni bila več sposobna plačevati svojih dolgov, pojavil se je trgovski primanjkljaj v poslovanju s tujino, kar je privedlo do porasta inflacije in nezaposlenosti. Podana je primerjava inflacije, ki je v času Titove smrti dosegla porast 30 %, čez šest let pa je inflacija preseгла 100 %. Krizo so najbolj občutili najrevnejši predeli države. (Režek & Gabrič, 2011, str. 206.)

SLIKA 5: Jugoslovanski dinar (vir: Bolha.com. 2016. Bankovec. [online]. Dostopno na URL: <http://www.bolha.com/hobi-zbirateljstvo/zbirateljstvo/numizmatika---bankovci/jugoslavija/bankovec-50-000-000-000-din-1993-jugoslavija-1296629598.html> [3. 2. 2016])

Slovenije kriza v prvih letih ni prizadela, vendar jo je najsevernejša republika občutila ob ukrepih zvezne vlade, ki je zavirala prehode čez državno mejo, da bi preprečila odtok denarja. Ob enem se pojavi tudi pomanjkanje naftnih derivatov, kar je povzročilo omejitve mobilnosti prebivalstva, zato je bilo vodstvo prisiljeno uvesti ukrep izmenične vožnje (avtomobili z registrskimi tablicami s sodo številko so vozili vsak drugi dan, preostale dneve pa avtomobili z registrskimi tablicami z liho številko). (Režek & Gabrič, 2011, str. 207.)

Državno-komunistično vodstvo se je poskušalo osvoboditi krize tako, da je osnovalo komisiji za politično in gospodarsko ureditev. Naloga komisij naj bi bila najti in odpraviti vzrok krize v državi, vendar te naloge nista opravili. Slovenski učbenik navaja tudi, da je bil državni vrh

nesposoben in neodločen, ter se ni bil sposoben soočiti z realno situacijo. Namesto državnikov so rešitve podajali kulturniki, ki pa so bili mnogokrat preslišani. Ljudje, ki so opozarjali na težave so bili izobraženci; profesorji, književniki, humanisti, itd. Na Slovenskem se je začela tiskati Nova revija, v kateri so med drugim načeli tudi tabu teme, ki do tedaj niso bile obravnavane (goli otok, izgnani, komunistična taborišča, itd). *(Režek & Gabrič, 2011, str. 207.)*

V Sloveniji so se pojavila številna nova gibanja. »Slovenska oblast je bila, drugače kot v drugih delih Jugoslavije dokaj tolerantna do kritik intelektualcev.«, poudarjata Mateja Režek in Aleš Gabrič, avtorja gimnazijskega učbenika. *(Režek & Gabrič, 2011, str. 207).*

Slovenska literatura navaja še, da je Jugoslavija kot mednacionalna struktura v osemdesetih letih »ponujala možnost« demagogom¹, za primer pa poda Franja Tuđmana in Slobodana Miloševića. Nacionalistični demagogi so etničnosti dajali prednost pred demokracijo. V Miloševićevem primeru govorimo tudi o zavzemanju za centralizirano Jugoslavijo ter geslo »Vsi Srbi v eni državi«. *(Režek & Gabrič, 2011, str. 124.)*

Hrvaški odnos

Ko je maja leta 1980, po svojih 35 letih vladanja, zaradi visoke starosti, umrl Josip Broz Tito, ki je bil v Jugoslaviji smatran kot vrhovna avtoriteta in božanstvo, se je bilo veliko ljudi prisiljenih soočiti z izgubo »psihološke podpore«. Po Titovi smrti je jugoslovanski vrh želel obdržati narode zedinjene z geslom »i nakon Tita, Tito« ali v prevodu »Po Titu, Tito«. V istem letu je naraslo tudi število političnih zapornikov. Država (Jugoslavija) je bila odločena, da bo na Balkanu pregnala mednacionalna sovraštva, kar pa se je z javno obravnavo prelevilo v pregon kritikov sistema. Poleg tega je javno reševanje krize po mnenju Hrvatov privedlo do novih mednacionalnih nasprotij in razpada države. Navajajo, da so krizo v osemdesetih sooblikovale velika gospodarska kriza, nemiri Albancev na Kosovu, »velikosrbski nacionalizem«, poskus zedinjenja šolskih sistemov, politične ambicije JLA in separatistične²

¹ demagóg -a m (ô) 1. kdor si z lažnimi obljubami, trditvami želi pridobiti zaupanje ljudi in s tem politično moč: bil je političen avanturist in demagog; obeti demagogov 2. pri starih Grkih ugleden govornik, ki vpliva na ljudstvo in vodstvo države ♪

² separatizem separatízem -zma m (î) nav. slabš. težnja po odcepitvi od kake skupnosti: obsojati separatizem / politični separatizem // težnja po večji samostojnosti v kaki skupnosti: zagovorniki pokrajinskega separatizma; separatizem in partikularizem / gospodarski separatizem

struje v Sloveniji. Veliko vlogo pri demokratizaciji pa so odigrali mediji, pri tem pa avtorji hrvaških učbenikov izpostavijo slovenski tednik *Mladina* in njihov *Danas i Start*. V Sloveniji bi se naj po navedbah učbenika v letu Miloševićevega prihoda prvič javno voščil božič, prvo božično čestitko pa je na Hrvaškem objavila zagrebška televizija tri leta kasneje, kar je bila posledica spremembe odnosa do državne religije. Vse te spremembe so med hrvaškimi komunisti izvlele strah, saj so menile, da je to lahko začetek rušenja jugoslovanskega federalizma. (*Akmaž, Jareb, & Rdelić, 2015, str. 202.*)

SLIKA 6: Naslovnica Mladine 1. 1988 (vir: MMC RTV SLO. 2003. Vložena tožba zoper tednik mladina. [online]. Dostopno na URL: <http://www.rtvslo.si/crna-kronika/vlozena-tozba-zoper-tednik-mladina/11728> [3. 2. 2016])

Poleg tega je v Srbiji Titova smrt sprožila novo definiranje federalizma in odprla veliko srbsko vprašanje o razpršenosti Srbov. Zato je jugoslovanski državni vrh začel s spremembo ustave in širjenjem vesti, da obstoječe meje republik niso ne zgodovinske ne nacionalne in da so Srbi v vseh republikah enakopravni. Zahtevali so tudi, ne glede na ustavo, da izbori za zvezno skupščino potekajo po načelu »En človek, en glas.«, kar bi Srbe spravilo v ugoden položaj, saj jih je bilo kvantitativno največ. (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 271.*)

Posledično so nastali prvi politični programi izven stranke SKJ. V Srbiji se je leta 1986 pojavil Memorandum SANU-ja, v katerem so objavljene zelo neutemeljene in pristranske

ocene o slabem položaju Srbov na Hrvaškem in BiH. Za vrhunec obtožb pa Hrvati smatrajo srbsko opazko, da Srbi na Hrvaškem še nikoli niso bili tako ogroženi. Poleg tega so srbski intelektualci želeli sanacijo ustave in izbris njenih konfederalnih načel ter močnejšo priključitev Kosova in Vojvodine k Srbiji. Poleg tega je Slobodan Milošević prevzel program SANU-JA za svojega. (*Akmaž, Jareb, & Rdelić, 2015, str. 203.*)

Gospodarstvo je bilo skozi celotna osemdeseta obremenjeno z visoko zadolžitvijo, ta številka je segla do 21 milijard ameriških dolarjev, Jugoslavija pa se je le na »umeten« način obdržala pri življenju. Razlog bi naj bil v mešenju politike v gospodarstvo (podan je primer tovarne v bližini Obrovca, ki nikoli niti ni začela s proizvodnjo.). Podana sta tudi podatka za rast inflacije: v letu 1984 je dosegla 60 %, konec osemdesetih pa 2000 %. Zmanjšan uvoz je vplival tudi na količino hrane, primanjkovalo pa je tudi bencina, za kar je vlada uvedla bone na bencin in pravilo vožnje sodih in parih registrskih številčk na avtomobilih. (*Erdelja, & Stojaković, 2014, str. 271.*)

Srbski odnos

Titova smrt (4. 5. 1980, Ljubljana) je veljala za velik prelom v razpadu Jugoslavije. Novica o Titovi smrti je v državi povzročila veliko žalost. Hrvaški književnik Miroslav Krlež je dejal, da noče niti dneva več preživeti v Jugoslaviji po Titovi smrti. Videti je bilo, kot da država deluje normalno (kot država enakopravnih narodov) in da je zedinjena. Titovo mesto prevzame Predsedništvo, ki so ga sestavljali predstavniki vsake republike in pokrajine, vendar ni imelo Titove avtoritete, ki je temeljila na karizmi in strankarskem monolitizmu. Življenje jugoslovanske države je sedaj delovalo pod geslom: » I posle Tita Tito«, a tihi spori so postajali vedno večji in glasnejši. (*Radojević, 2014, str. 372.*)

Kakor je Jugoslavija navidezno delovala, je med letom 1971 in 1986 sama sebe degradirala³ kot državo. Ekonomska kriza je kljub ekonomskemu programu stabilizacije, sprejetemu l. 1982, vztrajala. Iz leta v leto so rasli jugoslovanski dolgovi v tujini in hkrati inflacija. Država

³ degradirati degradirati -am dov. in nedov. (i) 1. kazensko postaviti na nižji službeni položaj, navadno v vojski: divizijsko sodišče ga je degradiralo; degradirati oficirja v navadnega vojaka; degradirali so jo od upraviteljice v učiteljico 2. postaviti na nižjo stopnjo z zmanjšanjem vrednosti, veljave: degradirati človeka na raven živali; degradirati jezik na narečje; degradirati filozofijo na nivo navadnega duhovičenja; filmska realizacija je roman degradirala v kriminalno zgodbo degradiran -a -o: degradiran oficir; bil je degradiran in določen za fronto ♦ gozd. degradiran gozd gozd, poslabšan glede kakovosti lesa in rastnosti

je postala ena najbolj zadolženih na svetu. Dogajanja v Evropi, razpad Sovjetske Zveze in s tem komunizma, so imela vpliv tudi na dogajanja v Jugoslaviji. Za njeno rušenje so bili vzrok nacionalni komunisti, ki so se pred tem proglasili za vrh strankarske in državne strukture. Nacionalizem je s tem postal vodilna perspektiva, nacionalno vprašanje pa glavno politično. (*Đurić & Pavlović, 2012, str. 248.*)

Prvi znaki destabilizacije države so bili vidni na Kosovem leto po Titovi smrti. Pojav albanskega nacionalizma in separatizma je povzročil nacionalno prebujenje vpletenih v spor. Republike so tako začele bitko za Kosovo. Številni sestanki niso spremenili situacije v pokrajini. Kljub vsej propagandi je na Kosovem še vedno vladala neomajna politična elita. Hkrati pa se je pojavil pritisk na Srbijo, nasilje nad njenimi prebivalci zaradi nacionalnega sovraštva, uničevanje njene države, kar je povzročilo srbske emigracije in zmanjšanje odstotka srbskega prebivalstva na 13.2 %. Dogajanja na Kosovu so imela negativne posledice na odnose v celotni Jugoslaviji. Slobodan Milošević je, da bi rešil problem na Kosovu, začel z reformami Zveze komunistov Srbije. (*Đurić & Pavlović, 2012, str. 248.*)

Refleksija

Slovenci se v svojih opisih držijo svoje poti zgodovine in ne razširijo razprave s pretiranim vključevanjem drugih republik. Pri omembi Srbije in Hrvaške pa nakažejo na oznako demagog, ki jo pripišejo tako Miloševiću kot Tuđmanu. Pri začetkih sprememb se omeni tednik Mladina. Hrvati, kakor Slovenci, govorijo o medijih in omenijo hrvaški *Danas i start*, ter slovensko *Mladino*. Kakor Slovenija označi jugoslovansko vodstvo kot nesposobno za soočanje s problemi, Hrvati vodstvu očitajo pregon kritikov sistema. Obe republiki omenita in podata podatke inflacije, vendar za drugačna leta, medtem ko Srbi inflacijo samo na hitro omenijo. Če primerjam Slovenijo in Hrvaško stran, slednja širše opisuje dogajanja in dopolnjuje slovenski opis (npr. Hrvati povedo, da se je v Sloveniji leta 1986 prvič javno čestital božič). Kljub že vsej navidezni objektivnosti Hrvatov, pa se v literaturi pojavijo cela poglavja o srbskem nacionalizmu. Dobro je opisan tudi memorandum SANU-ja in srbski očitek Hrvatom, da ogrožajo njihovo nacionalno identiteto, ter da so Srbi na Hrvaškem podrejeni. V srbski literaturi nisem našla podatka o Miloševićevem prevzemanju programa, sem pa zasledila isti očitek Hrvatom, da so ogrožali manjšino v njihovi državi, vendar na

drugi strani na začetku poglavja o Jugoslaviji med vrsticami kljub vsemu prizna nacionalizem. Hkrati pa poda izjavo hrvaškega književnika Miroslava Krleža, ki spregovori o tem, da po Titovi smrti ne želi več živeti v takšni Jugoslaviji. Vse skupaj zgleda kot namig na odcepitev Hrvaške. Medtem ko se Slovenija in Hrvaška osredotočata na srbski nacionalizem in lasten potek zgodovine, pa srbski opis največ pozornosti posveča Kosovu in pravi, da se je s kosovskimi upori vršil pritisk na Srbijo, kar je povzročilo znatne migracije Srbov s Kosova. Poleg tega pa so protesti imeli negativne posledice za nadaljnje odnose med jugoslovanskimi narodi.

Povzetek

Srbija Hrvaški očita ogrožanje srbske nacionalne identitete, Hrvaška in Slovenija pa Srbiji neprestano očitata nacionalizem. Opazno je tudi, da se slovenska literatura posveča lastni zgodovini in v opisu dogodkov večinoma govori o Slovencih, medtem ko hrvaška literatura pri opisu istih dogodkov omeni Hrvaško in Slovenijo.

6. NADALJEVANJE KRIZE IN NACIONALNIH NASAPROTIJ V JUGOSLAVIJI

Slovenski odnos

Slovenija in Srbija sta razvili dva ločena koncepta pri iskanju rešitve za izhod iz krize. V obeh republikah je vladal komunizem. *(Režek & Gabrič, 2011, str. 208.)*

Vodja Srbov, Slobodan Milošević, je na oblast prišel leta 1986. Milošević je svoje ideje prevzel iz memoranduma, ki ga je istega leta izdala Akademija znanosti in umetnosti. Želel je spremeniti (kon)federalna načela iz zadnje jugoslovanske ustave, saj je menil, da so Srbi, ki žive v drugih republikah žrtve. Rešitev je videl v centralizaciji države, večji vlogi državnih organov v Beogradu in omejitvami celo odpravi avtonomije Kosova. Koncept so podprle manj razvite republike (npr. Črna Gora), saj je Srbija imela vizijo, da bodo največje finančno breme prevzele najbolj razvite republike, in vodstvo JLA. V podporo Miloševiću, so bili organizirani shodi, zborovanja pa so imenovali »mitingi resnice«, s katerimi so dosegli zamenjavo vodij na Kosovu, v Vojvodini in Črni gori, ki so jih nadomestili politiki srbskega porekla. *(Režek & Gabrič, 2011, str. 208.)*

Slovenski koncept je temeljil na spoštovanju ustave iz leta 1974. Tudi pri ne ubranitvi dialoga v javnem prostoru, je Slovenija napredovala pred preostalo Jugoslavijo. Intelektualci so ob tej situaciji menili, da slovensko vodstvo ne naredi dovolj za ubranitev lastnih interesov in preprečitev centralizacije. ZKS se tokrat ni opredelila, hkrati pa ni osnovala nacionalnega programa, s katerim bi preostalim narodom pokazali, kakšne države si želimo, kar je privedlo do notranjih zaostrovanj. Reformacija je v ZKS nastopila šele z menjavo vodstva in začetkom političnega delovanja Milana Kučana. *(Režek & Gabrič, 2011, str. 209.)*

Intelektualna opozicija bi naj po navedbah slovenskih virov, izkoristila definicijo slovenskega narodnega cilja z objavo prispevkov za Nacionalni program v 57. številki Nove Revije. V Jugoslaviji so bile objave Nove revije nesprejemljive in so zahtevali sodni obračun z avtorji, čemur pa je Slovenija nasprotovala. Slovenski intelektualci so s tem pridobili pozornost tujih medijev, ki so napovedovali politične spremembe na Balkanu. Slovenski politiki so se v svojem konceptu od svojih južnih nasprotnikov razlikovali po tem, da polemik niso zatirali, ampak so se vanje vključevali. *(Režek & Gabrič, 2011, str. 210.)*

Hrvaški odnos

Pri opisovanju zaostritve krize Hrvati v učbeniku Povijest 4 eno od poglavij naslovijo Srbski nacionalizem. V poglavju navedejo, da je Slobodan Milošević vodil državno politiko pod geslom »Vse Srbi v eni državi«, za kar je bila ukinjena avtonomija Kosova in Vojvodine leta 1989 in vzpostavitev nadzora v Črni Gori. Srbija sicer ni nasprotovala samostojnosti določene republike, če v njej ni prebivalo srbsko prebivalstvo, kar pa je bila iluzija, ki je povzročila večje težave Hrvaški in BiH pri osamosvajanju. Hkrati pa Hrvati pripovedujejo, da so jim Srbi očitali zločine nad srbskim prebivalstvom v obdobju druge svetovne vojne. Srbija je največji nacionalni udarec nesrbskim republikam zadala s preimenovanjem hrvaških in slovenskih podjetij in njihove izdelke izvažala pod določenim srbskim imenom in uvedla bojkot uvoza produktov iz Hrvaške in Slovenije. (*Akmaž, Jareb, & Radelić, 2015, str. 205.*)

Politika zbiranja ljudstva na ulicah, demonstracije proti premajhnim pravicam Srbov na Kosovu in drugod po državi ter izražanje velike podpore Miloševiću, je izzvala upor, najprej slovenskih, nato pa hrvaških komunistov. Kasneje se jima pridružita še BiH in Makedonija. Tako so predsedništvu nastavili »pat-pozicijo«. (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 272.*)

SLIKA 7: Pogled na protestnike (vir: Muzej novejšje zgodovine Slovenije. 2016. osemdeseta – nekaj utrinkov iz druge polovice. [online].

Dostopno na URL: <http://fototekamnz.com/2016/01/25/osemdeseta-nekaj-utrinkov-iz-druge-polovice/> [3. 2. 2016])

Srbski odnos

Zaradi nasprotovanja ustavi in težnji Hrvatov in Slovencev po osamosvojitvi, se je Srbija zaradi odvisnosti od svojih republik, znašla v podrejenem politično-ekonomskem položaju. Poleg tega so deželne stranke v imenu enakopravnosti, posebej na Kosovu, gojile lasten nacionalizem. Pred drugo svetovno vojno je jugoslovanska politika delovala pod geslom »Jaka Srbija, jaka Jugoslavija«, kar se je kasneje sprevrčalo v »Slaba Srbija, jaka Jugoslavija«, kar je povzročalo vedno večje nezadovoljstvo. (*Radojević, 2014, str. 374.*)

Znotraj Srbije sta se razvila dva komunistična pogleda na nastalo situacijo. Prvi predstavnik je bil Ivan Stambolić, predsednik predsedništva Republike Srbije, ki je zagovarjal nacionalizem in upirajoč se na načelo bratstva in enotnosti. Smatral je, da je treba probleme rešiti v sodelovanju z vodstvi ostalih republik. Nasprotje Stamboliću pa je bil Slobodan Milošević, predsednik zveze komunistov Srbije. Ta se je v aprilu 1987 odpravil na Kosovo, da bi posredoval v sporu, a je odločno podpiral Srbe, ki so se pritoževali nad albanskim terorjem. Njegova poteza mu je v Srbiji prinesla veliko popularnost. Postal je novi nacionalni vodja in borec za vrednote, dostojanstvo in edinost Srbije. (*Radojević, 2014, str. 374.*)

Z masovnimi upori so se krhali tudi odnosi v federaciji. Zaradi tega so bila zamenjana strankarska vodstva v Vojvodini, na Kosovem in v Črni Gori, kar je omogočilo omejevanje avtonomije v letu 1989. (*Đurić & Pavlović, 2012, str. 248.*)

Med srbskimi poskusi ponovne vzpostavitve suverenosti v državi so predvsem Slovenci in Hrvati težili k ustvarjanju svojih nacionalnih držav. Poleg tega se zveza komunistov kot nosilec oblasti ni uspela spopasti z nezaposlenostjo, široko potrošnjo in socialnimi razlikami. (*Radojević, 2014, str. 375.*)

S padcem berlinskega zidu in demokratizacijo vzhodne Evrope, so zahodna Evropa in ZDA od jugoslovanskih oblasti zahtevale spremembo političnega sistema in uvedbo demokratske ureditve. (*Radojević, 2014, str. 375.*)

Refleksija

Slovenija začne s predstavitvijo dveh konceptov (srbskega in slovenskega), hkrati pa pravi, da želi Srbija ukiniti avtonomijo Kosova, kar potrди hrvaški vir, ki pravi, da je Srbiji načrt uspel, finančno breme pa naprtiti razvitim državam, s čimer namigne, da želi Srbija finančno breme prevaliti na Slovenijo. Ta pravi, da je ljudstvo vodstvu očitalo, da ni naredilo dovolj za preprečitev centralizacije. Na drugi strani pa Hrvaška navaja, da Srbija sploh ni nasprotovala slovenski osamosvojitvi, in da sta, zaradi velikega odstotka srbskega prebivalstva, to težavo imeli BiH in Hrvaška sama. Obenem navaja, da ji Srbi očitajo zločine iz druge svetovne vojne. Spomnimo, da so takrat na Hrvaškem bila koncentracijska taborišča, kjer so ustaši⁴ pobijali njim neljube rase, med drugim so pobili tudi ogromno Srbov. Hrvati, kaj šele Slovenci, tega pri podajanju opisov mednacionalnih nasprotij ne navajajo.

Kriza se je dotaknila predvsem politike in gospodarstva. Hrvati govorijo o preimenovanju slovenskih in hrvaških produktov ter njihovo prodajo v tujino pod srbskim imenom. Slovenci govorijo o srbski zahtevi o sodnem obračunu s soavtorji *Nove Revije*, saj so objavili prispevke za nacionalni program. O tem bomo govorili v poglavju *Slovenija v začetkih demokratizacije*. Avtorji srbskih knjig se pri svojih razlagah sploh ne približajo tej tematiki, ampak ostajajo na ravni politike, ne omenjajo svojih dejanj, omenjajo pa, da so druge republike začele prve gojiti lasten nacionalizem, zlasti Kosovo kot pokrajina. Srbska stran razkriva, da je bila zaradi sovraštva ostalih republik in pritiska ZDA, ki je zahtevala demokratizacijo, v podrejenem položaju. V srbski politiki sta opisana dva koncepta srbskega komunizma, nikjer pa ne govorijo o slovenskem konceptu in primerjavi, kot to dela Slovenija.

Povzetek

Tokrat učbeniki razkrivajo odnos med Slovenijo in Srbijo. Slovenska literatura navaja slovenske očitke Srbiji, da je kriva finančne bremenitve, hrvaška literatura pa pravi, da Srbija osamosvojitvi Slovenije ni nasprotovala, a da je nasprotovala hrvaški osamosvojitvi. Hrvaški viri izpostavljajo tudi srbske očitke koncentracijskih taborišč Hrvaški. Srbska literatura ne

⁴ ustaš -a m (á) pripadnik hrvaške organizacije, ki je aprila 1941 prevzela oblast v Neodvisni državi Hrvatski: ustaši in četniki / hrvaški ustaši ♪

omenja nikakršnih prej navedenih dogodkov. Pove le, da so ostale republike začele z gojenjem nacionalizma.

7. SLOVENIJA V ZAČETKIH DEMOKRATIZACIJE

Slovenski odnos

Slovenski intelektualci so v letu 1987 opozarjali na nevarnost unitarne države, zato so začeli ustvarjati novo ustavo, pri kateri so v naslovu izpustili pridevnik »socialistična« in ohranili naziv »Republika Slovenija«. Za zagotovitev demokracije in parlamentarne enakopravnosti, so snovalci ustave izpustili navedbo strank. Jugoslovanski politični vrh je v začetku pomladi let 1988 pred sodiščem v Ljubljani priredil postopek proti delavcem revije Mladina, saj je jugoslovanska država želela ustaviti kritike na lasten račun, navedena revija pa je bila najbolj direktna, kritična in izzivalna. Sojeno je bilo Francu Zavrlu, Davidu Tasiču, Janezu Janši in Ivanu Boštnerju. V protest proti sojenju je Igor Bavčar vodil Odbor za varstvo človekovih pravic. Obenem pa so v Ljubljani potekali množični protesti proti sojenju četverici, saj so sojenje, ki bi naj bilo v srbskem jeziku, smatrali kot nasprotovanje demokratizaciji. (Režek & Gabrič, 2011, str. 210.)

SLIKA 8: Četverica (vir: Muzej novejšje zgodovine slovenije. 2016. osemdeseta – nekaj utrinkov iz druge polovice. [online]. Dostopno na URL: <http://fototekamnzs.com/2016/01/25/osemdeseta-nekaj-utrinkov-iz-druge-polovice/> [3. 2. 2016])

Slovenija je do leta 1989 dobila ogromno novih političnih strank, vendar pa so bile med njimi opazne razlike pri relaciji do Jugoslavije. Ob možnosti sprememb v državi je Slovenija najprej želela doseči vzpostavitev konfederacije. Rezultat pogajanj je bila sprememba slovenske ustave, kar pa je povzročilo pešanje moči ZKS in možnost utiranja politične poti novim strankam, čeprav so ostale republike temu nasprotovale. Knjiga navaja: »Slovenija je kot prva v Jugoslaviji zarezala globoko v politični sistem in s spremembo republiške ustave naredila velik korak v večstrankarsko parlamentarno demokracijo.« (*Režek & Gabrič, 2011, str. 211.*)

8. DEMOKRATIZACIJA V SRBIJI

Srbski odnos

Srbsko vodstvo se je najdlje upiralo demokratizaciji družbe. Problem ni bil rešen celo desetletje. Srbska politična scena je bila okupirana z represijo⁵ sistema, pri tem pa ni bilo nikakršne demokracije in politične tolerance. Država se je ukvarjala z masovnim lovljenjem in zapiranjem političnih nasprotnikov. Največji protesti proti državnemu sistemu so bili organizirani leta 1991 in 1996 ter 1997. (*Đurić & Pavlović, 2012, str. 249.*)

⁵ represija represija -e ž (î) knjiž. uporaba prisilnih ukrepov, sredstev za odpravljanje, onemogočanje kake dejavnosti, kakega stanja: v državi se je povečala represija; z represijo so skušali preprečiti politično organiziranje delavcev ◇ jur. kazenska represija kaznovanje; psih. represija nezavedno odrivanje nagonских teženj, hotenj, čustev, ki niso sprejemljiva za zavest, v podzavest

9. ZAČETEK RAZPADA SFRJ ŽE V LETU 1990

Slovenski odnos

Slovenija je, kot že omenjeno, upala na dogovor in sklenitev konfederacije med Slovenijo in Jugoslavijo, vendar je srbsko vodstvo, ki so ga predstavljali Miloševićevi podporniki, temu nasprotovalo. Ker je med organi oblasti prihajalo do vse večjih sporov in je slovenska oblast videla, da se dogovora ne bo, se je začela sklicevati na narodno pravico do samoodločbe i razpisala plebiscit o neodvisnosti, ki je bil izveden 23. 12. 1990. Takrat se je 88.5 % volilnih upravičencev odločilo za samostojno državo Republiko Slovenijo. (*Režek & Gabrič, 2011, str. 213.*)

SLIKA 9: Glasovnica (vir: Muzej novejšje zgodovine slovenije. 2016. 88,5 % »za« in knežji kamen. [online]. Dostopno na URL: <http://fototekamnzs.com/2015/12/23/885-za-in-knezji-kamen/> [3. 2. 2016])

Vlada, ki ji je vodil Lojze Peterle, je zdaj morala v šestih mesecih osnovati osamosvojitveni načrt. Najprej so zasnovali finančni načrt z lastno denarno valuto, saj jih je v stari državi motila inflacija, dolžnost finančne podpore slabše razvitim republikam in upadanje industrijske proizvodnje v Sloveniji, ki so ji za vzrok videli v prenehanju delovanja jugoslovanskega trga. Slovensko namenjanje večje pozornosti vojski in defenzivi pa je jugoslovanski vrh spremljal z »odporom«. (*Režek & Gabrič, 2011, str. 213.*)

K temu dodane volitve in slovo komunistov pa bi naj privedlo do ukaza generalštaba JLA za odvzem orožja TO in premestitev le-tega pod lasten nadzor. Slovenska TO ni predala vsega orožja tako kot druge republike. Sočasno pa se je oblikovala MSNZ, skrivna organizacija, ki je bila posledica odpora. Skupaj s policijo in nekaj posamezniki TO, je tvorila novo poveljniško strukturo. Tako se je začela razvijati nova slovenska vojska, ki je v Kočevski Reki, 17. 12. 1990, pokazala, da je pripravljena na osamosvojitvev. (*Režek & Gabrič, 2011, str. 212.*)

Hrvaški odnos

Srbija je trdila, da se Jugoslavija »dezintegrira«, ko se Evropa integrira⁶, zato je menila, da je treba omejiti avtonomijo posameznih republik. Za razliko od nje sta se Hrvaška in Slovenija zavedali zgodovinskih in gospodarskih razlik med republikami in smatrali, da se je protislovno zanašati na liberalizacijo⁷ in centralizem. V največji meri je za povezanost nesrbskih republik kriv Slobodan Milošević, ki je v letu 1990 na svojo stran pridobil JLA. Navedeno je tudi, da se je jugoslovanski vrh bal hrvaškega nacionalizma, istočasno pa srbskega toleriral. Kasneje naj bi vodstvo toleriralo tudi večstrankarske volitve, pod pogojem, da imajo stranke jugoslovanski program, kar bi po mnenju Hrvatov, vodilo do »dirigirane« demokracije. Nesložnost med političnimi voditelji je dosegla vrh razpada komunistične partije Jugoslavije na 14. Kongresu leta 1990, ko sta slovenska in hrvaška delegacija protestno zapustili srečanje. (*Akmaž, Jareb, & Radelić, 2015, str. 204.*)

Glavni vzroke (*Akmaž, Jareb, & Radelić, 2015, str. 204.*) za razpad SFRJ podajo v odlomku vira iz knjige Zdenka Radelića, *Hrvatska v Jugoslaviji*. (*Zdenko Radelić, Hrvatska u Jugoslaviji: Od zajedništva do razlaza, Zagreb 2006., 597.*):

- Nastanek avtoritarnega režima in diktature komunistov
- Nacionalno-federacijski sistem

⁶ integracija integrácija -e ž (á) povezovanje posameznih enot, delov v večjo celoto, združevanje: težiti k integraciji; nekateri so se zavzemali za jezikovno in kulturno integracijo jugoslovanskih narodov; integracija evropskih držav v bloke / gospodarska integracija; politična integracija integracija posameznih držav zaradi sodelovanja na določenih področjih / odločiti se za integracijo podjetij; integracija samostojnih obratov s tovarno združitvev, spojitvev · publ. integracija priseljencev v družbeno življenje vključevanje

⁷ liberalizacija liberalizácija -e ž (á) odstranitev ovir, omejitev v postopkih, poslovanju: carinska liberalizacija; liberalizacija predpisov; liberalizacija mednarodne trgovine, uvoza / proces duhovne liberalizacije

- Težnja Hrvaške in Slovenije po osamosvojitvi
- Krepitev srbske moči in lik Slobodana Miloševića
- Propad komunizma v Sovjetski Zvezi
- Poslabšanje gospodarskega stanja

Ob vsem tem pa dodajajo, da je bil delen vzrok tudi v zapostavljanju lokalnega prebivalstva, za kar se je ponovila zgodba videna med letoma 1941 in 1945. (*Zdenko Radelić, Hrvatska u Jugoslaviji: Od zajedništva do razlaza, Zagreb 2006., 597.*)

V prvi polovici leta 1991 so predsedniki vseh šestih republik sodelovali v nizu sestankov, tako imenovanih lažnih pogovorih, saj so vedeli, da možnosti za Miloševićev odstop ni. Poleg tega pa je bilo znano tudi, da Tuđman in Kučan nimata namena odstopiti od zahteve do konfederacije. (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 275.*)

Jugoslavija je začela razpadati tudi gospodarstveno; Hrvaška in Slovenija sta prenehale plačevati Srbiji, ta pa je uvedla carino na hrvaške in slovenske izdelke. (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 275.*)

Do slovenske osamosvojitvene poti Srbija in JLA nista našli skupnega jezika. JLA, ki je še vedno trdno verjela v obstanek SFRJ, je po prvih slovenskih in hrvaških volitvah menila, da so zmagale protisocialistične stranke, zato je slovenski vojski odvzela del orožja in, kot navaja hrvaški učbenik, gotovo cel kup orožja Hrvaški, vendar podatka ne poda. JLA je takrat prešla na Srbsko stran, od junija 1991 pa bi naj preprečevala delovanje pravnih organov. (*Akmađža, Jareb, & Radelić, 2015, str. 208.*)

Milošević pa je ves čas poudarjal, da se Hrvaška in Slovenija želita odcepiti in ustvariti kapitalistični državi, Srbija in Črna Gora pa sta na tej točki branitelja jugoslovanske države in socialističnega sistema. (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 275.*)

Srbski odnos

V okoliščinah pritiskov ZDA in Zahodne Evrope so se okoliščine odražale na kongresu SKJ v začetku leta 1990, na katerem sta bila videni dve perspektivi na nadaljnji razvoj države. Slovenski in hrvaški predstavniki so želeli vzpostavitev konfederacije in večstrankarski

sistem, medtem ko je srbska delegacija želela ohraniti obstoječo obliko federacije. Končnega dogovora na kongresu ni bilo, saj so slovenski in hrvaški predstavniki zapustili srečanje, kajti dosegli niso ničesar. (*Radojević, 2014, str. 375.*)

SLIKA 10: Plakat kongresa (vir: muzej novejšje zgodovine slovenije. 2016. osemdeseta – nekaj utrinkov iz druge polovice. [online]. Dostopno na URL: <http://fototekamnzs.com/2016/01/25/osedeseta-nekaj-utrinkov-iz-druge-polovice/> [3. 2. 2016])

Refleksija

Slovenska stran bralca obvesti o tem, da je upala na sklenitev konfederacije, vendar je temu nasprotoval Milošević s svojimi privrženci. Slovenija si je izstop iz federacije želela, saj je menila, da njena proizvodnja upada ravno zaradi prenehanja delovanja jugoslovanskega trga. Poleg tega pa sta jo motili še inflacija in dolžnost finančne podpore šibkejšim republikam. Pri opisu priprav na osamosvojitve pove, da je veliko pozornost namenila vojski, kar naj bi vodstvo v Beogradu spremljalo z odporom, a vseeno je z vojaškimi pripravami nadaljevala in pri Kočevski Reki pokazala, da je pripravljena, čeprav ne pove, na kakšen način je to dokazala. JLA bi naj, po pričevanju Slovencev, odvzela njihovim vojašnicam del orožja, čemur pa pritrjuje tudi hrvaška literatura, vendar ta pove, da je bilo orožje vzeto tako Hrvaški, kot Sloveniji, česar pa slovenska stran ne stori. Hrvaška pa poleg sebe omeni Slovenijo še pri navajanju, da sta se, za razliko od Srbije, zavedali zgodovinskih in gospodarskih razlik ter nasprotovali centralizaciji. S časom naj bi bili jugoslovanski narodi bolj in bolj nepovezani, za kar Hrvati krivijo Miloševića, ki je v začetku devetdesetih na svojo stran pridobil JLA in jo,

kot je povedano med vrsticami, začel izkoriščati za svoje interese, saj naj bi se bal hrvaškega nacionalizma. Hrvati dovoljenje za prve večstrankarske volitve, o katerih bomo govorili v naslednjem poglavju, označujejo kot dirigirano demokracijo, saj je stranka prišla na volilno listo šele takrat, ko je imela jugoslovanski program. Srbija, kakor Hrvaška in Slovenija, priča o Kongresu komunistov, ki naj bi bil, po navedbah srbske literature, izveden pod pritiskom zahodnih držav. Na njem sta se pokazali dve perspektivi: slovenska in hrvaška, na drugi strani srbska. Ta je želela ohraniti federacijo. Ker je bilo jasno, da dogovora ne bo, so slovenski in hrvaški delegati, po navedbi Hrvatov, Slovencev in Srbov, zapustili srečanje. Zakaj točno so to storili pa interpretira vsaka država drugače. Srbija namreč pravi, da zato, ker niso dosegli svojih interesov. Hrvaška in Slovenija pa zagovarjata stališče, da je bil glavni razlog v izražanju nestrinjanja s federacijo. Pove pa tudi, da se je Srbija imela za branitelja stare Jugoslavije, medtem ko sta s Slovenijo želeli kapitalizem.

Povzetek

Slovenska literatura pripoveduje o stvareh, ki naj bi Slovence v tistem času v Jugoslaviji motile, in pove, da je Beograjsko vodstvo z odporom spremljalo vojaške priprave Slovencev, ki so pri Kočevski Reki pokazali, da so pripravljeni, čeprav ne pove, kako so to pokazali in kako so priprave sploh potekale. Hrvaški zapisi se osredotočijo na srbski strah hrvaškega nacionalizma. Vsi viri iz Slovenije, Hrvaški in Srbije pričajo o Kongresu komunistov in o odhodu slovenskih in hrvaških delegatov, vendar si niso enotni pri podajanju vzroka. Slovenski in hrvaški viri govorijo o odhodu iz protesta, srbski viri pa o odhodu zaradi neuresničitve njihovih interesov.

10. PRVE VEČSTRANKARSKE VOLITVE

Srbski odnos

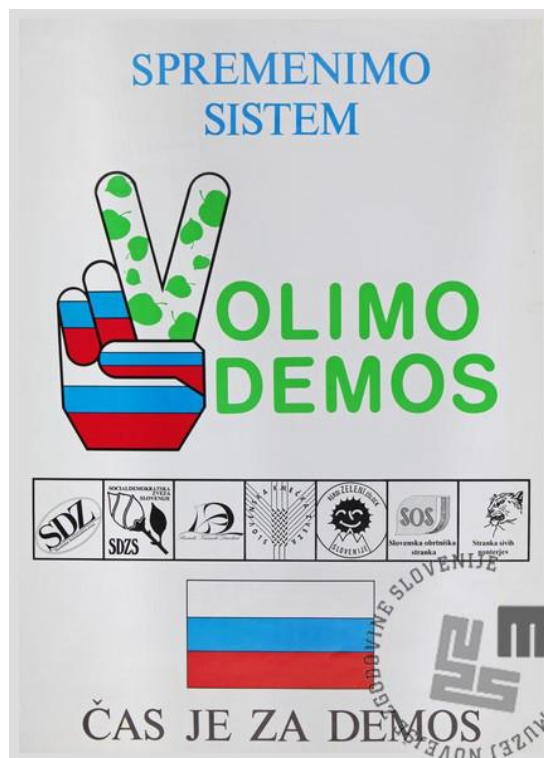
Prve večstrankarske volitve so v Jugoslaviji potekale leta 1990. Najprej na Hrvaškem in v Sloveniji, nato v Makedoniji, BiH, kjer so največ glasov dobili komunisti. V teh republikah so volitve dobile pomen izražanja želje za samostojno državo in pravico samo-opredeljevanja. Ta težnja se je pojavila v vsaki drugi manjšinski in etični enoti. (*Đurić & Pavlović, 2012, str. 249.*)

V Srbiji in Črni gori so zmagali reformirani komunisti, ki so za zavarovanje oblasti izkoristili nacionalne težnje ljudstva. (*Đurić & Pavlović, 2012, str. 249.*)

10.1 V Sloveniji

Slovenski odnos

Z januarskim razpisom volitev, leta 1990, je Slovenija začela svojo pot demokratizacije. Po več kot petdesetih letih so bile volitve v aprilu le izvedene. Zmagala je koalicija Demos, ki je združevala novinke med opozicijskimi strankami, z Jožetom Pučnikom, nekdanjim disidentom in političnim zapornikom, na čelu. Za mesto predsednika države sta se potegovala Milan Kučan in Jože Pučnik, vendar je tokrat Kučan dobil večino glasov. (*Režek & Gabrič, 2011, str. 212.*)

SLIKA 11: Volilni plakat Demosa (vir: Muzej novejšje zgodovine Slovenije. 2016. osemdeseta – nekaj utrinkov iz druge polovice. [online]. Dostopno na URL: <http://fototekamnzs.com/2016/01/25/osemdeseta-nekaj-utrinkov-iz-druge-polovice/> [3. 2. 2016])

Hrvaški odnos

Kot v drugih republikah, so bile leta 1990 izvedene prve večstrankarske volitve. Tudi tukaj so, kot na Hrvaškem, komunisti izgubili oblast, a za predsednika države je slovensko ljudstvo izbralo komunista Milana Kučana. (Erdelja & Stojaković, 2014, str. 273.)

10.2 Na Hrvaškem

Hrvaški odnos

SKH je v letu 1989 odobril organiziranje večstrankarskih volitev, pri katerih so bile udeležene stranke osnovane v istem letu. Stranke, ki so se pojavile prve so bile: HSL, HDZ in HSS, katere so zagovarjale hrvaško suverenosti in preoblikovanje federacije v konfederacijo, kar je bilo prej nepredstavljivo. Naslednje leto so bile izvedene svobodne večstrankarske volitve,

SLIKA 12: Zmaga HDZ (vir: HDZ. 2013. Povijest. [online]. Dostopno na URL: <http://www.hdz.hr/mi-smo/povijest/1990> [3. 2. 2016])

na katerih je največ glasov dobila stranka HDZ z voditeljem Franjom Tuđmanom, bivšim jugoslovanskim generalom in političnim disidentom⁸ in nekdanjim političnim zapornikom⁹, na čelu. SKH, ki se je preimenovala v SDP (s tem so bivši komunisti želeli ustvariti svojo demokratsko potezo), je vseeno volitve izgubila. Za predsednika države je bil izbran vodja zmagovalne stranke, Franjo Tuđman, predsednik vlade je postal Stjepan Mesić, za predsednika parlamenta pa je bil izvoljen Žarko Domljan. (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 274.*)

Srbski odnos

Z zmago HDZ in Franja Tuđmana na prvih volitvah, čigar stranka je temeljila na uvedbi hrvaške neodvisnosti, so se med hrvaškimi Srbi pojavili ustaški simboli in strah pred ponovitvijo genocida iz časa obstoja HDZ. (*Radojević, 2014, str. 376.*)

⁸ disident -énta in -énta m (ě é, é) knjiž. kdor se odcepi od svoje skupine, organizacije: disidenti so začeli izdajati svoj časopis; politični disident; disident stranke / pojav meščanskega disidenta ♪

⁹ Hrvati njegovo kazensko preganjanje opravičujejo s tem, da se je v »Hrvaški pomladi« boril za hrvaške nacionalne interese. Poleg tega pa poudarjajo še, da mu pripisujejo velike zasluge za ustvarjanje samostojne in suverene države.

Po razlastitvi novega hrvaškega sistema 22. 12. 1990 so se srbski strahovi uresničili, saj so status konstitutivnega naroda zamenjali za status mednarodne manjšine, brez pravice za samoodločanje. (*Radojević, 2014, str. 376.*)

Refleksija volitev celoti

Srbija je še zmeraj opravičevala nacionalizem s trditvijo, da je ljudstvo težilo k temu in da je oblast državo tako samo zavarovala, a je dovolila večstrankarske volitve v ostalih republikah. Slovenski učbenik opiše le slovenske volitve in zmago Milana Kučana. Hrvaška pa poda opis svojih volitev in nekaj slovenskih. Obenem pa omeni, da so v obeh državah komunisti izgubili. Na Hrvaškem je, po pričanju srbske in hrvaške literature, zmagala stranka HDZ in njen voditelj Franjo Tuđman. Na hrvaški strani ni moč zaznati subjektivnosti, a Srbi izražajo strah preteklosti; bali so se, da se bo s tem ponovil genocid na srbskim ljudstvom.

Povzetek

Podatki volitev se v virih ujemajo, vendar slovenska literatura poda rezultate le slovenskih volitev, srbska literatura le hrvaških in hrvaška literatura poda rezultate na Hrvaškem in Slovenskem.

11. STOPNJEVANJE MEDNACIONALNE NAPETOSTI MED HRVATI IN SRBI

Hrvaški odnos

V Kninu je bila osnovana SDS, katere voditelj je bil Jovan Raškovič, kasneje pa je njegovo mesto zasedel Milan Babić, predsednik kninske skupščine. Stranka je zagovarjala Miloševićevo politiko, ki je smatrala, da se lahko srbska ozemlja ob hrvaški odcepitvi priključijo nazaj k Jugoslaviji, hkrati pa ni bila pripravljena na dialog s Hrvaško. Stranka SDS je poleg občine Knin obvladovala še Donji Lapac in Gračac. Na ostalih srbskih ozemljih znotraj Hrvaške so svoje glasove namenili stranki SDP. Ob zaostrovanju odnosa med Hrvati in Srbi pa je veliko občanov in stranke SDP prestopilo v SDS. Namen srbskih strank naj bi bil podtikanje strahu med hrvaškimi Srbi. V Banovcu bi naj bil uprizorjen umor enega od članov SDS, za kar Hrvati krivijo Srbe, kar je imenovana stranka navedla kot razlog za prekinjanje stikov s hrvaškim parlamentom. (*Akmađža, Jareb, & Radelić, 2015, str. 206.*)

Hrvaška je procesu osamosvajanja 25. 7. 1991 spremenila ustavo in državne simbole. Enako kot Slovenija so pri preimenovanju izpustili besedo »socialistična«, na zastavi so menjali grb, a barve so obdržali, vendar v zamenjanem vrstnem redu, zaradi boljše vidljivosti grba, uradna pisava je postala latinica, a na področjih z večinoma srbskim prebivalstvom so dovolili uporabo cirilice v uradnih poslih. V ustavi so vsem prebivalcem jamčili enakopravnost, demokracijo in nacionalne pravice, tudi mednarodnim manjšinam (Prva manjšina omenjena v ustavi je srbska). Napetosti so se kasneje stopnjevale v vojni za Hrvaško. (*Akmađža, Jareb, & Radelić, 2015, str. 207.*)

V učbeniku Koraci kroz vrijeme 4 je v odstavku »zgodovinski vir« podan dialog med dvema prijateljicama (ena je Hrvatica, druga Srbinja) iz knjige Alenke Mirković, z naslovom »91.6 MHZ; Glasovom protiv topova« (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 275.*). Dialog se začne z zgroženim pripovedovanjem srbskega dekleta, ki je ugotovilo, koliko Srbov je bilo pobitih v Jesenovcu in da se tam skriva največja srbska grobnica. Hrvaško dekle se začne spraševati o namenu njenega pripovedovanja, naposled pa jo vpraša, zakaj ji to pripoveduje. Srbinja, ki je po mnenju Hrvatice gledala nanjo kot na manj inteligentno osebo, še bolj zgrožena, začne spraševati nazaj ali se ji ne zdi pomembno o tem govoriti. Dialog preraste v pravi besedni boj,

ko se Hrvatica brani z dejstvom, da o Jasenovcu uči v šoli in, da o zgodovinskih dejstvih ve več, kot si lahko Srbkinja sploh predstavlja, da obstaja. Odlomek se zaključi z rahlo ciničnim vprašanjem Srbkinje: »Kdo smo mi? Pa vi, Hrvati?« (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 275.*).

Refleksija

V prejšnjem poglavju je srbska stran omenjala lasten strah pred vnovičnimi genocidi nad hrvaškimi Srbi. Tukaj pa hrvaška predstavi popolnoma drugo perspektivo. Priča o tem, da naj bi same srbske stranke podtikale strah med hrvaškimi Srbi. Strah civilistov pa je, kot občuti bralec, povsem odveč, saj naj bi Hrvaška s svojo ustavo jamčila pravice mednarodnim manjšinam. Poleg tega pa dovoljuje tudi uporabo cirilice, ki jo drugod zamenja z latinico, v mestih z visokim deležem srbskega prebivalstva, za potrebe poslovanja.

Povzetek

Hrvaška literatura Srbom očita podtikanja strahu med hrvaškimi Srbi in priča o lastnem zavzemanju za pravice Srbov na Hrvaškem.

12. HRVAŠKI PLEBISCIT

Hrvaški odnos

Po tem, ko je Slovenija izvedla plebiscit v decembru leta 1990, je hrvaška svoj plebiscit izpeljala 19. maja naslednje leto. Državljeni so se odločali med federacijo in konfederacijo. Na plebiscitu, ki so ga smatrali kot pomemben korak k samostojnosti, se je za možnost konfederacije odločilo 93 % udeleženih volivcev (volilna udeležba je bila 84 %). (*Akmaž, Jareb, & Radelić, 2015, str. 210.*)

13. RAZGLAS NEODVISNOSTI

Slovenski odnos

Slovenija in Hrvaška, ki je bila na osamosvojitvev slabše pripravljena kot Slovenija, sta neodvisnost razglasili skupaj 25. junija 1991, a jugoslovanska vojska je najprej napadla slovensko ozemlje in se čez nekaj dni umaknila. Novi spopadi so izbruhnili na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini, katerima pa prehod v neodvisnost ni uspela tako neboleče kot Sloveniji. (*Režek & Gabrič, 2011, str. 214.*)

Hrvaški odnos

Hrvaški parlament je 25. 6. 1991 odločil, da bo Hrvaška vzpostavila suvereno in samostojno državo. Na ta dan se obeležuje državni praznik, dan državnosti, čeprav je Hrvaška postala samostojna 8. 10. 1991 in hkrati prekinila vse državne veze z Jugoslavijo. Na ta dan pa obeležujejo dan neodvisnosti. (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 278.*)

Srbski odnos

Po razglasitvi neodvisnosti Slovenije in nato Hrvaške, so se začeli spori med Hrvati in Srbi, saj so slednji menili, da imajo pravico izbire glede preostanka SFRJ. (*Radojević, 2014, str. 376.*) Srbi pa so s tem izgubili status konfederativnega naroda. Obenem so mednarodna sovraštva v Srbih prebudila strah o ponovitvi dogodkov druge svetovne vojne. (*Đurić & Pavlović, 2012, str. 249.*)

Povzetek

Slovenska literatura opiše razglas neodvisnosti s perspektive začetka osamosvojitvene vojne, hrvaška literatura poda državne praznike, srbska stran pa izpostavlja strahove srbskih civilistov.

14. URADNI RAZPAD IN VOJNE ZA REPUBLIKE

Srbski odnos

Država je uradno začela razpadati 25. 7. 1991, ko je slovenski parlament, na osnovi rezultatov referenduma, razglasil neodvisnost republike. Naslednji dan je enako storila Hrvaška, ki je že 25. 12. 1990 predstavila novo ustavo, v kateri so Srbi izgubili status konstitutivnega¹⁰ naroda. Porast mednacionalnih nasprotij je v Srbih spodbudilo strah in prebudilo spomine na grozote druge svetovne vojne. (*Đurić & Pavlović, 2012, str. 249.*)

Vojne v Jugoslaviji so predstavljale prvi spopad v Evropi po drugi svetovni vojni, ki so na preizkušnjo postavile mednarodne odnose v Evropi. Za Evropsko skupnost je to bila priložnost, da se pokaže kot mednarodni sodnik. (*Radojević, 2014, str. 377.*)

Največji primeri etičnega čiščenja nad lokalnim prebivalstvom so bili videni v Pakracu, Gospiču, Ovcaru, Vukovarju, Kravici, Skelani, Bratuncu, Goraždinu, Srebrenici, ...

V oboroženih vojnah so največjo škodo utrpeli privatne zgradbe, verski objekti, kulturne ustanove in spomeniki, industrijske stavbe, ... Opustošena so bila mnoga mesta. (*Radojević, 2014, str. 379.*)

14.1 Stanje in vojna za Slovenijo

Slovenski odnos

Po osamosvojitveni slovesnosti, ki je potekala pred slovensko skupščino, 26. 6. 1991, so naslednji dan v jutranjih urah enote JLA začele svoj premik z namenom, da bi preprečile slovensko osamosvojitvev in ponovna vzpostavitev suverenosti v Jugoslaviji. Učbenik za slovenske gimnazije zatrjuje, da bi po dogovoru morali Slovenija in Hrvaška proti JLA nastopiti skupaj, vendar se naši južni sosednje se pozivom niso odzvali, kar bi naj, kot

¹⁰ konstitutiven konstitutiven -vna -o prid. (i) publ. ki določa bistvo, vsebino česa; bistven, pomemben: konstitutivni elementi materije / obrazložiti konstitutivna načela znanstvene dejavnosti ◇ jur. konstitutivna odločba odločba, ki ustvarja novo pravno razmerje

pripoveduje knjiga, povečalo pritisk na novonastalo Slovenijo. *(Režek & Gabrič, 2011, str. 214.)*

Po prvih bojih so bili slovenski politiki pripravljene na dialog z beograjskim vodstvom, vendar so bili neuspešni. Slovenija je zato okrepila vojaške enote in napadla skladišča, kjer so videli možnost pridobitve novega orožja, in oklepna vozila. Jugoslovansko vodstvo ni pričakovalo takšnega odziva Slovencev. JLA je bila slabo pripravljena, vendar ne na področju oborožitve. Jugoslovanski vojaki niso vedeli proti komu in zakaj se borijo, zato so se množično predajali in bežali iz čet. Njihov generalštab je menil, da bi morala Jugoslavija na to odgovoriti s širitvijo vojne, vendar je posredovala Evropska skupnost in začeli so se pogovori o premirju. *(Režek & Gabrič, 2011, str. 215.)*

Slovenska dežela je med osamosvajanjem naletela na težave, saj je v svetu ni priznala nobena pomembna država (članice OZN). Uvid so pokazale le bivše komunistične države, ki so že prebrodile krizo osamosvajanja. Evropa je več naklonjenosti Slovincem pokazala v pomladnih mesecih leta 1991, ko je v Beogradu srbska oblast razgnala protestnike in zadušila upor proti Miloševiću. Srbska stališča o ohranjanju države, sta podprli Francija in Španija, ki sta tudi sami imeli probleme z lastnimi manjšinami. Slovenski učbenik govori, da je bila najpomembnejša odločitev ZDA, ki najprej Sloveniji ni bila naklonjena, vendar je le nekaj dni pred razglasitvijo neodvisnosti v Beograd prišel ameriški zunanji minister in slovenske predstavnike prepričeval, naj ohranijo skupno demokratično državo. Ti pa so odvrnili, da želijo svojo državo zato, da bi se lahko suvereno pogovarjali o povezovanju z drugimi državami. *(Režek & Gabrič, 2011, str. 214.)*

Z Brionsko deklaracijo, s katero so bili Slovenci zelo zadovoljni, se je vsa vojska umaknila v vojašnice za vsaj tri mesece. Za naš narod je pomembna tudi zato, ker je kot prvi dokument upoštevala Slovenijo kot enakopravno. Ta pa po vojni ni bila več pripravljena nadaljevati pogovorov o še tako ohlapnih zvezah z Jugoslavijo. *(Režek & Gabrič, 2011, str. 215.)*

SLIKA 13: Oklepniki JLA (vir: Žužek, A. 2015. Kako so jugoslovanski generali želeli uničiti slovensko državo. [online]. Dostopno na URL: http://www.siol.net/novice/slovenija/2015/06/vojna_za_slovenijo.aspx?format=json&mob=1&hide_hf=1&os=wf&ver=1.0 [3. 2. 2016])

Hrvaški odnos

Po odločitvi za samostojnost (25. 6. 1991) je slovenska policija prevzela kontrolo na slovenskih mejah. Takrat je JLA začela pot proti zunanjim mejam Jugoslavije (z namenom, da na državnih mejah zopet vzpostavi federacijo), kjer jih je pričakala TO. Besni spori so trajali deset dni, nato so sklenili premirje. Milošević in JLA so zaključili, da je razpad Jugoslavije neizbežen in da se JLA umakne iz Slovenije. Ta je imela zdaj prosto pot do samostojne države. (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 278.*)

Srbski odnos

JLA so v času slovenske osamosvojitve na mejah poskušale vzpostaviti nadzor in preklicati odlok o samostojnosti. Po desetih dneh je JLA uspelo vzpostaviti nadzor na mejah, a se je julija 1991 predsedništvo SFRJ odločilo, da s slovenskega ozemlja umakne enote JLA. S to

odločitvijo je neuradno potrdilo odcepitev Slovenije in njen odhod iz federacije, kar Srbi označujejo kot konec Jugoslavije. (*Radojević, 2014, str. 376.*)

Refleksija

Po razglasitvi neodvisnosti Slovenije je JLA napadla njene meje. Zakaj se je JLA tako odzvala, vsaka stran razlaga drugače. Srbi zagovarjajo tezo, da je JLA želela le vzpostaviti nadzor nad mejo, Hrvati pravijo, da je JLA s to potezo želela ponovno vzpostaviti federacijo, Slovenci pa govorijo, da je JLA želela preprečiti slovensko osamosvojitve. Slovenci povedo tudi, da je država okrepila svojo vojsko z napadom na skladišča, s katerim je pridobila nekaj orožja, ki ji ga je prej JLA zasegla. Po pričanju Hrvatov naj bi bila na mejah, poleg policije, tudi TO. Povedo tudi, da je spor trajal deset dni. Srbi pa pripovedujejo, da je JLA v desetih dneh cilj uspel, vendar je predsedništvo v Beogradu zahtevalo njen umik s slovenskega ozemlja. Odcepitev Slovenije Srbi označujejo kot začetek razpada federacije. Hrvati trdijo, da se je JLA umaknila, ker je Milošević spoznal, da je razpad neizbežen. Slovenci pa pravijo, da jugoslovanska vojska ni pričakovala take pripravljenosti nasprotnika, poleg tega pa ogromno vojakov ni vedelo proti komu in zakaj se pravzaprav bori. V učniku *Zgodovina 4 (Gabrič & Režek, 2011, str. 215.)* je zapisano, da so nekateri predstavniki generalštaba jugoslovanske vojske želel vojno razširiti, vendar je posredovala Evropska skupnost, kasneje pa Slovenija ni več želela privoliti v pogovore niti o najšibkejši obliki konfederacije.

Povzetek

Napad JLA na slovenske meje srbska stran opisuje kot vzpostavitev nadzora nad mejo, hrvaška stran temu pravijo želja po vzpostavitvi federacije, slovenska stran pa govori o preprečitvi osamosvojitve. Srbska literatura pove, da je JLA v desetih dneh dosegla svoj cilj, vendar je iz neznanega razloga predsedništvo v Beogradu zahtevalo umik, kar označujejo kot začetek razpada federacije. Hrvaška literatura pove, da se je JLA sama umaknila, ker je Milošević spoznal neizbežnost razpada. Slovenska literatura pa navaja, da JLA ni bila pripravljena na tako pripravljenost Slovencev in da ogromno vojakov sploh ni vedelo za kaj se borijo.

14.2 Stanje in vojna za Hrvaško

Slovenski odnos

Na Hrvaškem, kot v Bosni in Hercegovini, je živela številčno majhna, vendar močna srbska manjšina, ki je ob razglasitvi Hrvaške neodvisnosti zahtevala priključitev k Srbiji. Manjšini Krajina in Slavonija, ki sta predstavljali približno 12 % prebivalstva, sta pri svojih uporih dobile pomoč Jugoslovanske zvezne vojske in skupaj sta zasedli tretjino Hrvaškega ozemlja, ter izgnali Hrvate. (Režek & Gabrič, 2011, str. 125.)

Podobno je bilo na Hrvaškem, vendar je tam vojna divjala več let. Med trimesečnim memorandumom se je začela haaška konferenca, ki je v izidu ugotovila, da Jugoslavije ni več in da morajo vse države Evrope priznati neodvisnost tistih republik, ki zanjo zaprosijo in zagotavljajo pogoje demokratičnega razvoja. (Režek & Gabrič, 2011, str. 125.)

OZN je leta 1992 na Hrvaško poslala mirovne sile za nadzor, da bi dosegle stalno premirje, hkrati pa razorožili Srbe in zasedene manjšine vrnili matični državi. (Režek & Gabrič, 2011, str. 125.)

Hrvaški odnos

Prvi srbski upor se je zgodil 17. 8. 1990, ko so srbski uporniki blokirali vse poti Benkovcu, Gračacu in Kninu. Upor je zaobsegel celotno severno Dalmacijo ter vse preostale kraje, v katerih je prebival velik del srbskega prebivalstva. Prvi udar so spremljale še zračne sile JLA in pripadniki Srbije v BiH. (Akmadža, Jareb, & Radelić, 2015, str. 209.)

V rojstnem kraju stranke SDS, v Kninu, je decembra 1990 bila proglašena SAO Krajine, ki je obsegala ozemlje od Like do severne Dalmacije. SAO je definirana kot teritorialna avtonomija na Hrvaškem, katere oblasti ni želela priznati. Dogajalo se je tudi, da so občine, ki teritorialno niso spadale pod SAO, kasneje pristopile. Podoben proces je doživela zahodna Slavonija. SAO se je od Hrvaške želela osamosvojiti in se priključiti Srbiji, zato je bil v maju 1991, istočasno kot referendum o osamosvojitvi Hrvaške, razpisan referendum o priključitvi SAO Srbiji, vendar slednja tega referendumu ni priznala. Hrvati razložijo, da Srbija tega ni

želela storiti, saj ni hotela javno priznati svojih agresivnih ciljev, vendar so srbska področja na Hrvaškem in v BiH postala federacije posebne oblike v odnosu z Jugoslavijo. (*Akmadža, Jareb, & Radelić, 2015, str. 210.*)

Hrvaška policija se je zadrževala pri obrambi domovine, saj se je bala, da bo izzvala nove upore na srbski strani, medtem ko je JLA oborožila upornike. V letu 1991 so oboroženi incidenti postajali vedno pogostejši in hrvaška policija ni več mogla le opazovati kršenja zakonov. Prvi spopad med policisti in uporniki je potekal v Pakracu, v Plitvicah pa so srbski uporniki napadli policiste in padla je prva hrvaška žrtev vojne: policist Josip Jović. V nadaljnjih bojih je umrlo še 12 policistov, število žrtev na srbski strani pa ni zapisano. (*Akmadža, Jareb, & Radelić, 2015, str. 209.*)

V juniju 1991 so, kot to poimenujejo Hrvati, Srbi »krenili« v nova osvajanja. Zavzeli so Masleniški most in ga zrušili, s tem pa prekinili prometno povezavo Zagreb – Split, ki je povezovala Dalmacijo s preostalim delom Hrvaške. (*Erdelja, & Stojaković, 2014, str. 279.*)

V septembru 1991 so bile vse moči JLA usmerjene v Vukovar, kjer se je, kot poudarja knjiga, močna in dobro oborožena vojska soočila z odločno obrambo maloštevilnih in slabo oboroženih prebivalcev Vukovarja in čet iz drugih delov Hrvaške. Mesto je bilo vsakodnevno bombardirano, pri čemer so največjo škodo znova utrpeli civilisti. Mesto je bilo, po mnogih neuspešnih poskusih obrambe in skoraj štirih mesecih obleganj, zavzeto 18. novembra. Nato so agresorji streljali na ranjence, njihove branilce v vukovarski bolnišnici. Žrtve so pokopali v masovni grobnici na Ovčari. Bitka za Vukovar je imela velik strateški značaj v domovinski vojni, saj je bil odpor Hrvatov nepredviden, JLA pa slabše pripravljena, nakar je morala angažirati veliko število vojakov in uporabiti velike količine orožja. To je znatno izčrpalo Srbe in jih začasno zaustavilo pred pohodom na preostanek Hrvaške. (*Erdelja, & Stojaković, 2014, str. 279.*)

SLIKA 14: Vukovar v ruševinah (vir: SIBhr. 2014. Ruševine Vukovara 1991. godine. [online]. Dostopno na URL: <http://sib.rtl.hr/sibplus/skidamo-prasinu/14667-razaranje-vukovara-1991-godine.html> [3. 2. 2016])

JLA je ustvarila blokado jadranskih pristanišč in s področja Črne Gore in BiH napadla Dubrovnik, s čimer je pokazala, da njen namen vojne ni ubranitev srbskih narodnih manjšin, temveč teritorij. Napadena so bila tudi druga mesta: Zadar, Karlovec, Šibenik, ... Srbske sile so v teh bojih pobile ogromno hrvaških državljanov, ki jim niso predstavljali nikakršne grožnje. Mnoga mesta pa so med bombardiranji utrpela ogromno materialno škodo. (*Akmadža, Jareb, & Radelić, 2015, str. 212.*)

Srbski uporniki so 19. 12. 1991 na področju SAO Krajine razglasili Republiko Srbsko Krajino. Kmalu zatem so se jim pridružile še oblasti Slavonije in Baranje. Knin so proglasili za glavno mesto. (*Akmadža, Jareb, & Radelić, 2015, str. 211.*)

Slika 15: Označeno območje RSK (vir: Wikipedia. 2006. RSK. [online]. Dostopno na URL: <https://lv.wikipedia.org/wiki/Att%C4%93ls:RSK.png> [3. 2. 2016])

Hrvaška je uspešno dokončala ubranitev svojih meja maja, v letu 1992, s pomočjo OZN-a, ki ga je JLA pregnala s Prevlake. Tedaj pa je vojna pregnala 300 000 Hrvatov, na področju RSK pa je bilo pobitih okoli 600 prebivalcev hrvaške narodnosti. (Akmadža, Jareb, & Radelić, 2015, str. 212.)

Zakaj so se srbi na Hrvaškem sploh uprli? Stojaković in Erdelja (*ERDELJA, Krešimir, in Stojaković, Igor. 2014. Koraci kroz vrijeme 4: Udžbenik povijesti u četvrtom razredu gimnazije. Zagreb: Školska knjiga. ISBN 987-953-0-22045-4.*) navajata, da so bili mnogi Srbski civilisti na Hrvaškem le pasivni opazovalci. Upirali naj bi se tisti, ki niso živeli pod avtonomno oblastjo. Odpor s širjenjem strahu so med hrvaškimi Srbi širili Miloševićevi privrženci na terenu. Njihov cilj pa je bil ustvariti »Veliko Srbijo«, ki bi zavzemala večinski del ozemlja Hrvaške in BiH. (Erdelja, & Stojaković, 2014, str. 281.)

Zakaj je prišlo do tolikih žrtev na hrvaški strani? Hrvaška literatura pripoveduje o tem, da so srbske vojaške enote iskale prostovoljce za vojno. Teh ljudi niso preverjali in pod atraktivnimi imeni čet (»Tigri« in »Beli orli«) so se znašli kriminalci, ki so preko vojne potešili svojo potrebo po prelivanju krvi. (*Erdelja, & Stojaković, 2014, str. 280.*)

V knjigi *Koraci kroz vrijeme 4* (*ERDELJA, Krešimir, in Stojaković, Igor. 2014. Koraci kroz vrijeme 4: Udžbenik povijesti u četvrtom razredu gimnazije. Zagreb: Školska knjiga. ISBN 987-953-0-22045-4.*) se v rubriki Zgodovinski vir pojavi pismo hrvaške deklince iz Osijeka svoji prijateljici v Zagreb. Pismo je napisano precej nerazločno s kratkimi povedmi, ki bralcu niso jasno povezane. Moč pa je razbrati, da je Osijek v ruševinah. (*Erdelja, & Stojaković, 2014, str. 280.*)

OZN je takoj po končani vojni uvedla embargo na uvoz orožja v Jugoslavijo, kar je veljalo za dobro oboroženo JLA in razoroženo Hrvaško. Badinertova komisija je že v decembru leta 1991 zaključila, da se Hrvaška in Slovenija nista odcepili od Jugoslavije, ampak je slednja preprosto razpadla, zato so meje njenih republik postale nove državne meje. (*Akmaž, Jareb, & Radelić, 2015, str. 213.*)

2. 1. 1992 je bil v Sarajevu podpisan sporazum, ki je bil, po zatrjevanju Hrvatov, prvi, ki se je »koliko-toliko« upošteval: o premirju med JLA in Hrvaško. Slednje so najprej priznale le manjše države (Slovenija, Litva, Latvija, Ukrajina, ..) in Nemčija. V aprilu so jo priznale še ZDA, ko pa je postala članica OZN, pa se je njen proces priznavanja zaključil. Obenem je OZN na Hrvaško poslala svoje mirovne sile UNPROFOR, ki so nameravale razorožiti srbske sile in omogočiti vrnitev izgnancem. Kljub premirju s predstavniki oblasti, so v SAO Krajini smatrali, da Hrvaška nikoli ne bo prevzela oblasti nad zavzetimi deli, ampak bodo ti postali del Velike Srbije. (*Erdelja, & Stojaković, 2014, str. 281.*)

Podpisano premirje se je na terenu slabo spoštovalo. UNPROFOR ni razorožil srbske vojske, proces vrnitve izgnancev pa se nikoli ni začel. (*Akmaž, Jareb, & Radelić, 2015, str. 214.*)

Ko so na Hrvaškem še potekale vojne akcije za pridobitev ozemlja, je mednarodno sodišče za vojne zločine začelo podajati obtožnice zoper posameznim hrvaškim častnikom za uničevanje domovine in ducate ubitih Srbov. (*Erdelja, & Stojaković, 2014, str. 281.*)

Srbski odnos

Na hrvaškem, kjer je večinoma prebivalo srbsko prebivalstvo, je bila ustvarjena RSK. Po priznavanju Hrvaške in Slovenije s strani Evrope, so se morale enote JLA umakniti s hrvaškega ozemlja, katerega meje so varovale sile UNPROFOR. (*Radojević, 2014, str. 376.*)

Hrvaška se lahko zahvali zunanji pomoči, saj je le tako zaustavila cilje Republike Srbske Krajine. V času premirja pa je mednarodna skupnost poskušala voditi pogovore o statusu Srbov na Hrvaškem, a dogovora ni bilo. (*Radojević, 2014, str. 376.*)

Refleksija

Vojna za Hrvaško je s strani Slovencev in Srbov zelo »skopo« opisana. Slovenci opišejo le izhodišča: povedo odstotek srbskega prebivalstva na Hrvaškem in podajo delež, koliko ozemlja (Krajine in Slavonije) so zasedli. Pove tudi, da je OZN na Hrvaško leta 1992 poslala svoje mirovne sile, da bi vzpostavila premirje in razorožila Srbe. Ali ji to res uspe in koliko dogodkov se je vmes zgodilo, ne poda. Na koncu pove le, da je bilo v Haagu ugotovljeno, da Jugoslavije ni več ter da je morala biti Hrvaška priznana. Srbska stran je še bolj varčna z informacijami, kot slovenska. Pove o RSK in umiku JLA v času, ko sta bili Hrvaška in Slovenija mednarodno priznani. Hkrati pa namigne, da Hrvaška nikoli ne bi dobila vojne, če ji OZN pri tem ne bi pomagala. Hrvaški pisci vojno na Hrvaškem opišejo zelo obširno. Med drugim povedo, da se je SAO Krajina želela odcepiti od Hrvaške in priključiti Srbiji, njen referendum o neodvisnosti pa je potekal sočasno z referendumom za Hrvaško. Pričakovali bi, da bo Srbija podprla referendum SAO, a tega, kot zatrjuje Hrvaška, ni storila. Razlog vidi v tem, da Srbija ni želela razkriti svojih agresivnih ciljev. V opisih spopadov med Hrvati in Srbi poda le število žrtev na Hrvaški strani, število žrtev na strani Srbije ni omenjeno. Posebno pozornost posveti Vukovarju, v katerem razkrije poboje po zaključitvi obleganj. Ta bitka bi naj izčrpala srbske sile, ki so bile posledično primorane angažirati več vojakov. Ob opisih obleganj primorskih mest, kjer večino prebivalstva niso predstavljali Srbi, je jasno, da JLA želi le teritorij. Ogromne številke žrtev in opise uničenih mest omili z dejstvom, da bi naj v JLA vzeli kateregakoli prostovoljca. Med njimi so se tako znašli tudi kriminalci, ki so v vojnah zadovoljili svojo slo po krvi.

Povzetek

Srbska in slovenska šolska literatura je v primerjavi s hrvaško zelo skopa glede informacij o vojnah na Balkanu. Srbska stran pove, da je Hrvaška v vojnah zmagala zato, ker so ji pri bitkah pomagale OZN. Spomnimo, da je slovenska literatura pričala o tem, da OZN v vojnah na Hrvaškem niso bile najuspešnejše: »Po izjalovljenem posredovanju mirovnih sil OZN se je mednarodna skupnost leta 1994 vendarle odločila za ostrejšše ukrepe. Letala NATA so začela, po sklepu OZN, bombardirati srbske vojaške položaje in preskrbovale poti, vendar so Srbi te napade marsikdaj preprečili tako, da so modre čelade uporabili kot živi ščit. Julija 1995 se je nemoč OZN najbolj očitno pokazala ob srbskem genocidu nad Bošnjaki blizu Srebrenice.« (Režek & Gabrič, 2011, str. 126.)

Hrvaška stran pri opisu lastnih vojn poda žrtve le na svoji strani, ne pa tudi na strani Srbov. Obenem pa Srbiji očita, da ni želela razkriti svojih agresivnih ciljev.

14.3 Stanje in vojne v Bosni in Hercegovini

Slovenski odnos

V BiH so v večni živeli trije narodi: Bošnjaki (44 %), Srbi (33.3 %) in Hrvati (17 %). Leta 1992 je bil v državi izveden referendum o neodvisnosti, na katerem so Bošnjaki in Hrvati izglasovali neodvisnost BiH. Takoj za tem so bosanski Srbi BiH napovedali vojno. Pri izvedbi načrta pa so dobili pomoč Jugoslovanske armade, vojske, ki ni več prikrivala dejstva, da je postala srbska. Skupaj so se začeli boriti in ustvarjati Srbsko Republiko. Eden njihovih načrtov je bil izveden nad Sarajevom, ki so ga oblegali in obstreljevali. V letu 1993 so se začeli razhajati hrvaški in bošnjaški interesi (Hrvaška je v njej želela imeti svojo majhno državico), kar je privedlo do novih spopadov. Vzporedno pa so Srbi na zasedenih območjih izvajali etnično čiščenje, saj so si želeli etnično čisto srbsko ozemlje. Kot etnično čiščenje so smatrali nasilno izganjanje civilistov, vseh ostalih (nesrbskih) etničnih skupin. Nad Bošnjaki so izvajali nasilne akcije (množični umori, posilstva, mučenja, deportacije, uničevanje premoženja). Zaradi vse prej kot ugodne situacije, se je veliko ljudi odločilo, da zapustijo državo. Naraslo je število beguncev, ki je do leta 1995 preseglo dva milijona. (Režek & Gabrič, 2011, str. 125.)

Leta 1994 po neuspešnem posredovanju sil OZN-a, je posredoval NATO. Njegova letala so začela bombardirati Srbe in preskrbovati poti. Mednarodne sile so Srbiji želele zadati gospodarske sankcije in tako prisiliti Miloševića k umiku podpore bosanskim Srbom. Kljub vsem posegom mednarodnih mirovnih sil, ki so bile na Balkanu nemočne, so Srbi leto pozneje izvedli genocid nad Bošnjaki v Srebrenici. Julijski poboji, ki so potekali pod vodstvom Ratka Mladića, so terjali življenje 8.000 neoboroženih Bošnjakov. Istega leta so Hrvati izvedli protiofenzivo v Slavoniji in Krajini, kjer so bili prav tako izvršeni zločini nad tamkajšnjim Srbskim prebivalstvom, kar je Srbe, po hrvaškem nadzoru nad celotnim ozemljem, pognalo v beg. Ob nadaljnjem NATO-vem obstreljevanju Srbskih položajev okoli Sarajeva in gospodarskimi sankcijami so bili Srbi končno prisiljeni k pogajanju o premirju. (Režek & Gabrič, 2011, str. 126.)

SLIKA 16: Pokopališče žrtev v Srebrenici (vir: RD.nl. 2012. Herdenking Srebrenica minder lang. [online]. Dostopno na URL: http://www.refdag.nl/nieuws/buitenland/herdenking_srebrenica_minder_lang_1_655398 [3. 2. 2016])

Hrvaški odnos

Borbe so se začele v aprilu 1992 po enakem scenariju kot na Hrvaškem: po referendumu o neodvisnosti. Muslimansko in hrvaško prebivalstvo se je želelo odcepiti, medtem ko so Srbi

ustvarjali Srbsko republiko BiH, s katere področja so pregnali vso nesrbsko prebivalstvo. Hrvaška je BiH prva priznala kot državo, prva ji je ponudila pomoč in ponudila zavetje tisočim beguncem. Nekateri so to podporo smatrali kot pomoč sonarodnjakov v vojni situaciji, drugi so obtoževali Tuđmana, da se meša v stvari druge države. Obtožen je bil celo ekspanzivne¹¹ politike, katere namen je bil priključitev dela BiH k Hrvaški. (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 283.*)

Na začetku vojne so bila uničena hrvaška mesta, ki jim je bilo opustošenje prizaneseno v času osamosvojitve Hrvaške. Masleniški most je bil še vedno v rokah Srbov, vendar so ga l. 1993 osvobodili. (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 282.*)

V maju, leta 1992, je JLA izginila s področja BiH, vendar je jugoslovanske vojake nadomestila srbska vojska. Tuđman je nekatere dele BiH smatral kot dele etnične in zgodovinske dele Hrvaške, vendar je svoje mišljenje, za razliko od Miloševića, prilagajal zahtevam mednarodne skupnosti za potrebe lokalnega prebivalstva v BiH. Mednarodna javnost je začela enačiti odnos Hrvaške in Srbije do Bosne in Hercegovine, kar je metalo slabo luč na Hrvaško in imelo slabe posledice. Razlikovanje pogledov je na koncu, leta 1993, privedlo do bosansko-hrvaške vojne. Hrvaška je intervenirala, kar je privedlo do Washingtonskega sporazuma v marcu 1994. (*Akmadža, Jareb, & Radelić, 2015, str. 215.*)

V BiH ni bilo mesta, ki ne bi bilo podrejeno vojni situaciji. Srbske čete so začele z množičnimi organiziranimi pokoli, med katerimi prav gotovo izstopa pokol v Srebrenici (l. 1995), v katerem je bilo ubitih okoli 8000 Bošnjakov. Ta pobjoj je povzročil vojno intervencijo NATA. (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 283.*)

Sarajevo, največje mesto v BiH, je bilo središče triletnega srbskega obleganja. Medtem je v mestu umrlo nekaj tisoč ljudi, največ civilistov. Voditelja obleganja sta bila bosanska Srba Radovan Karadžić in Ratko Mladić. Oba so kasneje obtožili vojnih zločinov. (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 283.*)

¹¹ ekspanzija ekspanzija -e ž (i) 1. osvajalno širjenje oblasti in različnih vplivov na tuje ozemlje, prodiranje; ustaviti ekspanzijo; izhod kapitalističnega gospodarstva v ekonomski ekspanziji; imperialistična ekspanzija; kulturna, teritorialna ekspanzija 2. velik porast, večanje česa: evropsko gospodarstvo je v ekspanziji; ekspanzija v proizvodnji jekla / silovita ekspanzija prebivalstva v Indiji ◇ fiz. ekspanzija plina večanje prostornine plina zaradi manjšanja tlaka, raztezanje plina

V rubriki »Zgodovinski vir« je znova objavljeno pismo, tokrat dekleta iz vojnega Sarajeva, ki opisuje vojne grozote in bedo civilistov. (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 283.*)

Srbski odnos

Parlament BiH so sestavljale tri stranke, ki so predstavljale tri narode v državi. SDS, HDZ in SDA so predstavljale Srbe, Hrvate in Muslimane, ki so status naroda dobili komaj leta 1971. Njihovi programi so se politično razlikovali, vendar jih je združevala želja po prekinitvi socialističnega režima. Oblast je bila v državnem vrhu podeljena po narodnostni strukturi. Musliman je bil predsednik predsedništva, Srb predsednik skupščine in Hrvat predsednik vlade. (*Radojević, 2014, str. 377.*)

V oktobru 1991 je bil na pobudo Iztebegovića objavljen Dokument o suverenosti BiH. Posledično so bošnjaški Hrvati razglasili hrvaško skupnost Herceg-Bosne. Srbski narod je na dogajanje odgovoril leta 1992 z ustanovitvijo Srbske Republike BiH, ki je bila kasneje preimenovana v Republiko Srbijo. Evropska skupnost je neodvisnost BiH priznala v začetku aprila, leta 1992, s čimer je sprožila triletno vojno med Muslimani in Srbi, kar pa je kasneje preraslo tudi v spor med Hrvati in Muslimani. Vojna velja za eno najbolj tragičnih v času razpada Jugoslavije. (*Radojević, 2014, str. 377.*)

Vojna se je končala leta 1994, ko je bila Hrvaška izpostavljena pritiskom ZDA, naj sklene zavezo z vlado v Sarajevu. Zaradi tega sporazuma je ustvarjena federacija BiH, kar je, s podporo ZDA, hrvaški in muslimanski strani pomagalo osvojiti dele ozemlja, ki so bile prej pod srbsko oblastjo. Po ocenah OZN je po vojni bilo razseljenih okrog 1.325.000 ljudi, pripadnikov vseh treh nacij. (*Radojević, 2014, str. 379.*)

Refleksija

Slovenska šolska knjiga (*Režek & Gabrič, 2011, str. 126.*) predstavi osnovne informacije o BiH (narodnosti, odstotki, ...). Meni tudi, da se je vojna začela zaradi hrvaško-bošnjaškega referendumu o neodvisnosti BiH, ki so mu Srbi ostro nasprotovali, zato so BiH napovedali vojno. Srbiji je tudi tokrat pomagala JLA, ki pa je bila zdaj nedvomno srbska sila. Enako sliko

dobimo tudi iz hrvaških virov, vendar ti dodajajo, da se je vojna začela 1992, po enakem scenariju kot na Hrvaškem. Srbi pa trdijo, da se je vse skupaj začelo zaradi ustanovitve skupnosti Herceg-Bosne in da je bila Srbska republika BiH zgolj odgovor. Še prej Srbija situacijo v BiH predstavi skozi politično perspektivo, pri tem pa ne pozabi dodati, da so Muslimani dobili status naroda komaj v letu 1971. Hrvaška stran zatrjuje, da je BiH prva ponudila pomoč, obenem pa navaja in med vrsticami zavrača očitke, da je to storila le iz lastnih interesov. Na tej točki sta v hrvaškem učbeniku primerjana Milošević in Tuđman, za katerega pravijo, da se je od Miloševića bistveno razlikoval po tem, da je znal svoja mišljenja in cilje prilagoditi zahtevam mednarodne skupnosti. Hrvaška priča o dejstvu (ki ga tudi občutno zavrača), da je bila v mednarodnih očeh enačena s Srbijo, kar je imelo zanj slabe posledice. Slovenci in Srbi govorijo o razcepu interesov ter težnji Hrvaške po lastni »mini državici« znotraj BiH, med Hrvaško in BiH v letu 1993, in da bi naj to privedlo do vojne med Hrvati in Bošnjaki. Hrvaška spor opraviči z razlikovanjem pogledov. Slovenci se nato osredotočijo na oblegano in obstreljevano Sarajevo in genocid v Srebrenici, vendar ne v taki meri kot Hrvaška. Kot posledica se v BiH pojavita množično izseljevanje in begunstvo. Slovenska stran navede še sankcije nad Srbijo, ki bi naj prisilile Miloševića k umiku bošnjaških Srbov, Hrvati pa bi naj med tem časom izvedli protiofenzivo in vojni zločin nad srbskim prebivalstvom, kar je znova povzročilo migracije. Ne glede na vse, Srbija poda zaključek vojne. Pravi, da je bila Hrvaška s strani ZDA prisiljena skleniti zvezo z vlado v Sarajevu, skupaj pa so kasneje tvorili federacijo in ob vnovični pomoči ZDA napadli Srbe.

Povzetek

V učbenikih se vzroki za začetek vojne v BiH rahlo razlikujejo. Slovenska in hrvaška stran zatrjujeta, da je bil glavni povod v vojno referendum o neodvisnosti, srbska stran pa za povod navaja ustanovitev Herceg-Bosne. Opazno je tudi nasprotovanje perspektiv med hrvaškimi in slovenskimi učbeniki. Spomnimo, da slovenska knjiga (*Režek & Gabrič, 2011, str. 124.*) označi Tuđmana in Miloševića kot demagoga, hrvaška knjiga (*Akmađža, Jareb & Radelić, 2015, str. 215.*) pa govori, da je bil Tuđman popolno Miloševićovo nasprotje.

14.4 Zvezna Republika Srbija

Srbski odnos

Zvezna republika je nastala v aprilu leta 1992 kot združenje Srbije in Črne Gore. V mednarodnem pogledu je Zvezna republika Jugoslavije predstavljala kontinuiteto¹² jugoslovanske države. Na vrhu politične ureditve je bil predsednik Republike. Prvi, ki je zasedel to mesto, je bil Dobrica Čosić. Država se je oblikovala sredi vojne v BiH in na Hrvaškem, saj je želela ohraniti povezanost srbskega ljudstva. (*Radojević, 2014, str. 382.*)

¹² kontinuiteta kontinuitéta -e ž (ê) nepretrganost, neprekinjenost, povezanost: nikjer ni pretrgal kontinuitete pripovedi; kontinuiteta dela; kontinuiteta in diskontinuiteta; pren., knjiž. pretrgana kontinuiteta njegovega življenja // kar je, poteka brez presledkov, prekinitve: časovna kontinuiteta; miselna kontinuiteta; zgodovinska kontinuiteta

15. KONEC VOJNE

Hrvaški odnos

V začetku leta 1995 je mednarodna skupnost predložila mirovni načrt, imenovan Z4, med hrvaško in srbsko stranjo. Sporazum je predvideval visoko stopnjo avtonomije Republike Srbske Krajine. Srbi so predlog zavrnili in premirje je bilo prekinjeno. (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 284.*)

V maju 1995 je Hrvaška vojska izvedla osvobodilno vojno-policijsko operacijo Bljesak, (slovensko poimenovanje: Blisk), s katero je pridobila nazaj področje zahodne Slavonije. Operacija je bila hitra in učinkovita, kar je pokazalo, kako se je hrvaška vojska v štirih letih okrepila. RSK je bila na robu propada, njen predsednik Mila Martić pa obsojen na 35 let zapora zaradi vojnih zločinov. Obsojen je bil zaradi bombardiranja Zagreba, s čimer se je osebno pohvalil na televiziji. Iz iste »paradržave¹³«, kot to državno tvorbo poimenujejo Hrvati, je obsojen tudi Milan Babić, ki je priznal krivdo in tako dobil le 13 let zaporne kazni. Babić je v letu 2006 storil samomor. (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 284.*)

Preostali del zavzetega teritorija Hrvaške je bil osvobojen v avgustu 1995, med policijsko operacijo Oluja (slovensko poimenovanje: Nevihta), ki je pokazala, kako je Hrvaška postala organizirana in izurjena. Operacija je bila, tako kot Bljesak (slovensko ime: Blisk), končana v nekaj dneh, zmaga pa je bila na hrvaški strani. Skupaj je bilo osvobojenih cca. 20 % zdajšnje Republike Hrvaške. K temu dosežku so pripomogle tudi zračne sile ZDA, ki so bombardirale radarski sistem na letališču v Udbimi. Slednji je bil s strani ZDA bombardiran že prej, saj je služil kot srbsko vojaško letališče za vojno v BiH. Operacija Oluja (slovensko poimenovanje: Nevihta) naj bi imela izrazito pozitivne psihološke učinke na hrvaško prebivalstvo, saj je le v osemindesetih urah čudežno, kot temu rečejo Hrvati, nastopil mir. Zmaga Hrvaške je omogočila vrnitev izgnancem, gospodarsko okrevanje in prometno povezovanje. 5. avgust torej obeležujejo kot državni praznik, dan zmage ali »dan pobjede i domovinske zahvalnosti«. Srbija je bila izpostavljena gospodarskim sankcijam in ni mogla intervenirati¹⁴ v korist

¹³ Paradržava je področje, v katerem delujejo nezakonite in nasilne skupine, znotraj dela državnega področja mednarodno priznane države.

¹⁴ intervenirati -am dov. in nedov. (i) 1. narediti, ukreniti kaj takega, kar (odločilno) vpliva na potek česa, poseči (vmes): gorska reševalna služba je takoj intervenirala / v napadu je še pravočasno intervenirala težka artilerija

vaških Srbov, zato je srbska oblast začela z organizirano evakuacijo srbskega prebivalstva. Učbenik še navaja, da je po srbskem porazu zagotovo ogromno Srbov zapustilo Hrvaško. (Erdelja & Stojaković, 2014, str. 285.)

SLIKA 17: Migracije Srbov (vir: Xtrem., 2014. Reakcije na obeležavanje godišnjice "Oluje" . [online]. Dostopno na URL: <http://www.arhiv.rs/ekstremizam/ekstremizam.html> [3. 2. 2016])

Po koncu vojne se je nasilje na osvobojenih ozemljih nad srbskim prebivalstvom povečalo. Dogajali so se poboji in ropanja Srbov, ter uničevanje domovine pobeglih srbskih prebivalcev. Na tej točki Stojaković in Erdelja (Erdelja, Stojaković, 2014, str. 285.) zapišeta: »Premda su pojedinci za takvo ponašanje pravno sankcionirani. Opći je dojam da hrvatska vlast nije prikladno reagirala na opisane pojave.« ali v slovenščini: »Čeprav so bili posamezniki kasneje pravno sankcionirani, velja splošen vtis, da hrvaška oblast ni ustrezno reagirala.« (Erdelja & Stojaković, 2014, str. 285.)

prišla na pomoč, pomagala ♦ ekon. intervenirati na tržišču povečati ponudbo ali povpraševanje zaradi znižanja ali zvišanja tržne cene // v zvezi z za posredovati, prositi: večkrat je uspešno interveniral zanj 2. z dejanjem, ukrepom (odločilno) vplivati na notranje ali zunanje zadeve druge države, vmešati se: intervenirati z orožjem ♪

Srbski odnos

Hrvaška vojska je leta 1995 z dvema vojnima operacijama Bljesak in Oluja uničila RSK. Med osvajanjem teh dveh mest je izvršila etično čiščenje osvojenih teritorijev, s čimer je izgnala srbsko prebivalstvo. Hkrati je izgubila tudi velik del ozemlja, zato je bila prisiljena v pogovore o miru. Glej poglavje *Daytonski sporazum*. (Radojević, 2014, str. 378.)

Srbski učbenik na koncu, pod rubriko Zgodovinski vir, poda izpoved Milke Bukašin iz Drniša. Izpoved prikaže trpljenje pregnantih Srbov na poti od doma. Pripoveduje o potovanju s kamionom, v katerem je bilo natrpanih ogromno ljudi, o bombardiranju in o krvi, ki jo je bilo moč videti vsepovsod, o prestrašenih otrocih, ki jokajo in prosijo hrane ter o misli, da se zaveda, da se nikoli več ne bo vrnila. (Radojević, 2014, str. 380.)

Refleksija

Kot konec vojne obe strani smatrata vojaški operaciji Bljesak in Oluja, v katerih je zmagala Hrvaška. Srbi niso podali nobenih dodatnih informacij, medtem ko so se Hrvati razpisali. Slednji pravijo, da je bila RSK na robu propada, njen predsednik pa obsojen zaradi bombardiranja Zagreba, s čimer se je »pohvalil tudi na televiziji.« Hrvati RSK označijo kot paradržavo, kar pomeni področje, v katerem delujejo nezakonite in nasilne skupine, znotraj dela državnega področja mednarodno priznane države. S pomočjo ZDA je Hrvaška pridobila kar 20 % ozemlja. Oluja naj bi imela zelo pozitivne učinke na lokalno prebivalstvo, saj je v državo prinesla mir. Srbija naj bi, po pričanju Hrvatov, začela organizirano evakuacijo hrvaških Srbov. Srbi pravijo, da je bila RSK zaradi prej omenjenih vojnih operacij uničena in da je Hrvaška pregnala Srbe iz svojega, na novo pridobljenega ozemlja. Srbi zase še pravijo, da so bili tako prisiljeni v pogovore o miru. Slovenija pa teh dogodkov, kaj šele perspektiv, sploh ne omenja.

Povzetek

Slovenski viri ne opisujejo konca vojne na Balkanu. Hrvaška stran opisuje RSK kot paradržavo in trdi, da je Srbija sama začela evakuacijo srbskega prebivalstva s hrvaškega ozemlja. Srbska stran pa trdi, da so jih Hrvati z istega ozemlja izgnali.

16. ZDA IN VOJNE V JUGOSLAVIJI

Slovenski odnos

ZDA se kot država nikoli ni vpletala v vojno na Balkanu, saj naj bi Jugoslavija ob koncu hladne vojne izgubila geopolitičen pomen, hkrati pa se je ob razpadu Jugoslavije s Sovjetsko zvezo odprlo vprašanje, kakšne posledice bi prineslo kasnejše priznavanje novonastalih držav. Poleg tega je ZDA videla večje koristi na Bližnjem vzhodu, »polnem nafte«, zato je balkansko krizo raje prepustila Evropski skupnosti, ki se, po navedbi Slovencev, ni dobro znašla. (Režek & Gabrič, 2011, str. 125.)

Srbski odnos

Srbska knjiga neposredno omeni le, da so ZDA izkoristile vojno za nadzor in nastanitve svojih ljudi na položaje. (Radojević, 2014, str. 378.)

Refleksija in povzetek

Medtem ko slovenska literatura pripoveduje o tem, da se ZDA kot država nikoli niso vmešale na vojno na Balkanu, Srbi trdijo, da so izkoristile bitke za vzpostavitev lastnega nadzora, Hrvaška pa konstantno ponavlja, da je imela podporo ZDA.

17. DAYTONSKI SPORAZUM

Slovenski odnos

Pod Ameriškim pokroviteljstvom je bil novembra 1995 v Daytonu, v ZDA, podpisan mirovni sporazum, katerega podpisniki so bili, takratni hrvaški predsednik Franjo Tuđman, srbski voditelj Slobodan Milošević in muslimanski predsednik BiH Alija Izetbegović. S sporazumom so sklenili naslednje:

- BiH je mednarodnopravno še naprej ena država, razdeljena na federacijo Bošnjakov in Hrvatov, katerih ozemlje je predstavljalo 51 % države, ter Republiko Srbsko, 49 % BiH.
- Begunci imajo pravico do vrnitve v domovino
- Po vsej državi je gibanje svobodno

OZN je hkrati odpravila gospodarske sankcije nad Srbijo, s sporazumom pa veliko krajev (npr. Srebrenica), ki so bili pred vojno muslimanski, dodelila Republiki srbski. (*Gabrič & Režek, 2011, str. 127.*)

SLIKA 18: Podpis sporazuma (vir: Parlamentarna skupščina BiH. 2016. Povijest parlamentarizma u BiH. [online]. Dostopno na URL: <https://www.parlament.ba/istorija/Default.aspx?id=27926&langTag=hr-HR&pri1=b> [3. 2. 2016])

Hrvaški odnos

Američani so stopili na stran Hrvaške in BiH. Po uničenju RSK, bombardiranju ZDA in izgubi ozemlj so bili Bosanski Srbi prisiljeni v kompromise. Vzpostavljeno je bilo premirje in osnovan mirovni sporazum v Daytonu. Njegovo svečano potrditev in podpis predstavnikov republik Srbije, BiH in Hrvaške je svet lahko uvidel v Parizu, 14. 12. 1995. (*Akmađža, Jareb, & Radelić, 2015, str. 219.*) Udeleženci sporazuma so bili predsedniki Hrvaške, Srbije in BiH: Franjo Tuđman, Slobodan Milošević in Alija Izetbegović. S sporazumom je bila BiH razdeljena na tri konstruktivne nacije in podeljena v dve entiteti. Ustvarila se je bošnjaško-hrvaška Federacija BiH in Republike Srbske, ki je upravičena do dogovorjene stopnje samostojnosti. Sporazum je doživel številne kritike. Mnogi so smatrali, da se s tem nagrajuje srbska agresija. Poleg tega pa so Srbi predstavljali le 33 % prebivalstva, dobili pa 49 % ozemlja. (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 286.*)

Srbski odnos

Kar Srbi povedo o Daytonskem sporazumu je to, da je bil podpisan 21. 11. 1995 v Daytonu, in da je z njim BiH razdeljena na dva etnična dela, ki sta bila osnovana v vojni: Federacija BiH in Republika Srbija. (*Đurić & Pavlović, 2012, str. 250.*)

Refleksija

Ob Daytonskem sporazumu se znova najbolj razpiše Hrvaška. Srbija navede le letnico in posledico: Delitev BiH na dva dela. Ne pove koliko so dobili. Namesto nje spregovori Hrvaška, ki pravi, da je sporazum doživel številne kritike, saj naj bi bil, v očeh mnogih, nagrada za srbsko agresijo. Srbi, ki so v BiH predstavljali 33 % prebivalstva, so dobili 49 % ozemlja. Slovenija in Hrvaška navedeta še udeležence podpisa, vendar si nista složni glede kraja sporazuma. Slovenska in srbska stran pravita, da je bil podpisan v Daytonu, hrvaška pa, da je bil podpisan v Parizu. Slovenija med drugim omeni še, da je OZN s sporazumom odpravila gospodarske sankcije proti Srbiji.

Povzetek

Slovenska in srbska literatura govori o podpisu sporazuma v Daytonu, hrvaška pa govori o podpisu v Parizu.

18. PO LETU 1995

Slovenski odnos

Po podpisu Daytonskega sporazuma je Milošević nadzoroval preostanek Jugoslavije. Tokrat se je začelo stopnjevanje zatiranja Albancev, ki pa so izvedli oborožen odpor in ustanovili svojo vojsko. Borili so se za neodvisnost, hkrati pa storili mnogo zločinov nad srbskim prebivalstvom. Tokrat je je želel NATO znova vključiti, temu pa sta v organizaciji združenih narodov nasprotovali Kitajska in Rusija. Ne glede na nestrinjanje OZN-a, je NATO leta 1999, po množičnih pobojih Albancev, s predhodno napovedjo vojne, napadel Srbijo in državi prizadel ogromno materialno škodo. Srbija se je junija istega leta umaknila s Kosova, ta pa se je osamosvojil devet let kasneje in je še vedno delno mednarodno priznan. (*Gabrič & Režek, 2011, str. 128.*)

Hrvaški odnos

Po privolitvi Srbije v nadaljnje pogovore, pri katerih so kot posrednik sodelovale OZN, je bil v novembru 1995 podpisan Temeljni sporazum za vzhodno Slavonijo, Baranj in zahodni Sirijem z namenom, da se izognejo novim žrtvam. Zaradi nadaljnjih izgrediv je bil v Beogradu avgusta, 1. 1996, podpisan »*Zakon o oprostu*«, kot sporazum o normalizaciji odnosa med Hrvaško in SFRJ. S slednjim zakonom sta se ti dve državi med seboj priznali, hkrati pa obdržali nekdanje meje republik. Vendar vzhodna Slavonija, Baranja in zahodni Sirijem postanejo del Hrvaške šele 15. 1. 1998. Nekaj let prej pa se je sovpadala vojna v BiH z združenjem hrvaških, bošnjaških sil in sil Nata, ki so bombardirale srbske položaje. Premirje je bilo sklenjeno v oktobru 1. 1995. (*Akmaž, Jareb, & Radelić, 2015, str. 220.*)

Srbski odnos

Po podpisu Daytonskega sporazuma se je na Kosovu pojavila večja stopnja terorizma in delovanje albanskih separatistov. Zahtevali so odcepitev od Srbije in v ta namen so ustanovili OVK, ki je med letoma 1996 in 1998 neprestano napadala vojne sile Srbije. Med napadi je

imela tudi podporo Evropske skupnosti in ZDA. Srbiji je dan ultimat z zahtevo, da sklene sporazum, ki bi NATO-u dovoljeval zasedbo Kosova. Zavrnitev ultimata je privedla do napada NATO-a. (*Radojević, 2014, str. 383.*)

Še danes se pred sodišči in v javnosti razpravlja o značaju nasilja in o vprašanju, ali bi morali to definirati kot vojni zločin ali genocid. (*Radojević, 2014, str. 383.*)

Refleksija in povzetek

Medtem ko Hrvaška še vedno opisuje mirovne sporazume po letu 1995, se Slovenija in Srbija osredotočita na Kosovo. Slovenski vir navaja, da je Milošević še vedno nadziral preostanek Jugoslavije. Tokrat se na Kosovu pojavijo novi nemiri in Albanci celo ustanovijo svojo vojsko (Srbi jo imenujejo OVK, Slovenija je ne imenuje) in z njo vršila zločine nad srbskim prebivalstvom. Srbi dogajanja opišejo kot stopnjevanje terorizma in albanskega separatizma. Slovenija pravi, da se je želel vmešati še NATO, vendar tega nista dovolili Rusija in Kitajska (Spomnimo: Rusija in Kitajska sta socialistični državi. Pričakovano je, da bosta socialistični državi poskušali preprečiti napade nad drugo socialistično državo), a NATO je kasneje vseeno bombardiralo Srbijo. Slednje napad NATA poveže z zavrnjenim ultimatom, ki ga sama ni sprejela.

19. SLOBODAN MILOŠEVIĆ

Slovenski odnos

Slovenska literatura ga označuje kot demagoga, ki je podžigal srbski nacionalizem in sistematično nadzoroval medijsko propagando. Skupaj z jugoslovansko vojsko se je zavzemal za ohranitev Jugoslavije in geslo: »Vsi Srbi v eni državi«. Leta 2000 so se s porazom na predsedniških volitvah njegove velikosrbske iluzije razblinile. Najprej svojega poraza ni želel priznati, vendar so ga kasnejši protesti prisilili k odstopu. Nova srbska oblast je Miloševića aretirala in ga predala mednarodnemu sodišču za vojne zločine v Haagu, kjer so mu leta 2002 sodili zaradi vojnih zločinov (tudi genocida). Konca sojenja ni dočakal, saj je štiri leta za tem umrl. (*Gabrič & Režek, 2011, str. 126.*)

Učbenik ga posredno enači s Franjem Tuđmanom, čeprav svoje trditev poda brez argumenta.

Podano mnenje v slovenskem učbeniku:

Slovenski vir (*Gabrič & Režek, 2011, str. 128.*) citira odlomek iz knjige z naslovom Povojna Evropa, britanskega zgodovinarja Tonya Judtha, ki vso odgovornost za razpad Jugoslavije prevale na Slobodana Miloševića, hkrati pa pomiluje srbske civiliste. Na koncu odlomka je podano še njegovo direktno mnenje: »Srbi so največji poraženci vojn, toda ta ironija nas ne sme odvrniti od srbske odgovornosti« (*Tony Juth: Povojna Evropa: 1945 – 2005. Mladinska knjiga, Ljubljana 2007, str. 780 -781*)

Hrvaški odnos

Milošević je s propagando in izkoriščanjem srbskega nacionalnega občutka spodbujal masovna zbiranja v osemdesetih letih. (»Dogajanje naroda«, kot se je govorilo takrat). Ljudstvo se je tedaj zavzemalo za srbske pravice na Kosovu in drugje po državi, hkrati pa Miloševiću izražali podporo in ga šteli za stvaritelja srbskega naroda, kakor se je na začetku tudi sam predstavljal. Njegove retorične sposobnosti pa so mu pomagale do večje popularnosti v obdobju vojne za Hrvaško. (*Erdelja & Stojaković, 2014, str. 270 – 286.*)

Srbski odnos

Milošević je svojo politično pot začel v osemdesetih letih. V letu 1986 je bil izbran za predsednika CK SK Srbije, tri leta kasneje pa za predsednika predsedništva Srbije. Bil je predsednik Srbije med letoma 1989 in 1997, predsednik Zveze Republike Jugoslavije pa med letoma 1997 in 2000. (*Radojević, 2014, str. 375.*)

Sredi devetdesetih let se je soočal z vedno večjim nezadovoljstvom prebivalcev, kar se je pokazalo na uličnih protestih. V septembru, leta 2000, ga je na ponovnih volitvah premagala politična opozicija, katere moč se je iz leta v leto večala. Milošević najprej ni želel priznati poraza in oblasti predati Vojislavu Košunici, vendar je pod pritiskom javnosti klonil in odstopil z državnega vrha 5. 10. 2000. (*Radojević, 2014, str. 375.*)

Februarja, leta 2002, se je proti njemu začelo sojenje v Haagu, saj je bil obtožen vojnih zločinov na Hrvaškem in Kosovu ter genocida v BiH. Umrl je še pred koncem sojenja, na katerem je izjavil, da se ne počuti krivega in ne priznava zakonitosti sodne pristojnosti. (*Radojević, 2014, str. 375.*)

Refleksija

Slovenski viri Miloševića označijo kot nacionalista in demagoga ter podajo njegovo geslo »Vsi Srbi v eni državi.« Hrvaška pa poda eno njegovo ironično, pozitivno sposobnost: Bil je dober retorik. Kar pa sami Srbi povedo o Miloševiću, so večinoma dejstva, podkrepljena z letnicami. So pa spet bolj zgovorni Hrvati, ki trdijo, da je bil Milošević za Srbe stvaritelj srbskega naroda. V devetdesetih se naj bi, kot pravijo Srbi, soočal z velikim nezadovoljstvom državljanov. Posledično je bil na naslednjih volitvah premagan, a poraza ni priznal, sta si složni srbska in slovenska stran. Obe perspektivi navajata tudi, da je bil predan sodišču v Haagu in da se je leta 2002 začel postopek sojenja proti njemu. Vse tri države nekje v učbeniku zapišejo, da je Milošević umrl tekom sojenja leta 2006, a nobena država ne pove kako. Na spletu je ogromno člankov o teoriji zarote in o tem, da je Milošević še živ, spet drugi trdijo da je storil samomor, tretji pa pravijo, da je bil ubit. Učbeniki so tako najlažje zaključili zgodbo o Miloševiću, katerega resničen konec pa svetovna javnost ne bo vedela zagotovo še dolgo časa.

SLIKA 19: Slobodan Milošević (vir: Quotesgram. Slobodan Milosevic quotes. [online]. Dostopno na URL: <http://quotesgram.com/slobodan-milosevic-quotes/> [1. 2. 2016])

Povzetek

Srbi se v literaturi distancirajo pri podajanju opisa Miloševićeve poti. Vse temelji na dejstvih in letnicah. Hrvaška stran pa zatrjuje, da je bil za Srbe stvaritelj srbskega naroda.

19.1 Srbski dokumentarci o Slobodanu Miloševiću

Na spletni strani Youtuba je moč najti ogromno posnetkov o Miloševiću (govori, dokumentarci, ...) med brskanjem sem našla kar nekaj dokumentarcev, ki so nedvomno srbskega porekla, že zaradi vsebovanja cirilice. V teh dokumentarcih je Milošević predstavljen v čisto drugi luči: kot najboljši dijak, odličen govornik, zagovornik Srbov na Kosovu in v Jugoslaviji. Poudarjen pa je tudi njegova izjava ob obisku Srbov a Kosovu: »Niko neće da vas bije«. S tem je Srbom nakazal, da nihče ne sme vršiti nasilja nad njimi.

20. FRANJO TUĐMAN

Hrvaški odnos

Franjo Tuđman je bil prvi hrvaški predsednik, v drugi svetovni vojni pa udeleženec partizanskega gibanja. Najprej se je zaposlil v JLA, nato pa v Zagrebu služboval kot direktor Inštituta za zgodovino. V svojih delih je poudarjal doprinos Hrvaške k zmagi antifašističnih zaveznikov. Zaradi zavzemanja za hrvaške nacionalne interese je bil v času hrvaške pomladi obsojen na zaporno kazen. Leta 1989 je s svojimi somišljeniki ustvaril stranko HDZ, s katero je zmagal na prvih večstrankarskih volitvah. Pripadajo mu velike zasluge za ustvarjanje samostojne in suverene države. (*Akmađža, Jareb, & Radelić, 2015, str. 206.*)

Srbski odnos

Franjo Tuđman se je v drugi svetovni vojni boril kot partizan proti fašizmu. Službo vojaka je opustil leta 1961 in se posvetil zgodovini. Bil je eden izmed ustanoviteljev in prvi direktor Inštituta za zgodovino. Zaradi nacionalističnih pogledov je bil izključen iz SKJ in upokojen 1967, a kasneje je bil večkrat obsojen na zaporno kazen. Bil je ustanovitelj stranke HDZ, s katero je zmagal na volitvah. (*Radojević, 2014, str. 377.*)

V svojih delih je minimaliziral zločine proti Judom in Srbom, v času svoje volilne kampanje pa je trdil, da je NDH bila zgolj izraz za zgodovinsko težnjo hrvaškega ljudstva za neodvisno državo. (*Radojević, 2014, str. 377.*)

SLIKA 20: Franjo Tuđman (vir: Predsjednica Republike Hrvatske. 2016. Franjo Tuđman. [online]. Dostopno na URL: <http://predsjednica.hr/stranica/16/> [1. 2. 2016])

21. ALIJA IZETBEGOVIĆ

Srbski odnos

V času druge svetovne vojne je bil član protinacistične organizacije Mladi muslimani, zaradi tega je bil takoj po vojni obsojen na zaporo kazen. V dokumentu *Islamska deklaracija*, spisanem leta 1970, je zagovarjal politično oblast, osnovano na islamski veri. Leta 1980 je napisal knjigo *Islam med vzhodom in zahodom*, nakar je obsojen muslimanskega nacionalizma. Svojo politično stranko je ustvaril devet let kasneje in poudarjal, da ima BiH pravico do osamosvojitve, kakor Slovenija in Hrvaška, kar Srbi navajajo kot enega izmed glavnih vzrokov za vojno v BiH, saj so Hrvati in Srbi menili, da je to poskus prevlade Muslimanov v BiH. (Radojević, 2014, str. 377.)

SLIKA 21: Alija Izetbegović (vir: Web-tribune-com. 2015. Otkriven dugo skrivani snimak izjave alije izetbegovića na sednici predsedništva BiH 1995-te: „Cifra ubijenih u Srebrenici je verovatno oko 3.000, sve ostalo je propaganda!“). [online]. Dostopno na URL: <http://web-tribune.com/spektar/otkriven-dugo-skrivani-snimak-izjave-alije-izetbegovića-na-sednici-predsedništva-bih-1995-te-cifra-ubijenih-u-srebrenici-je-verovatno-oko-3-000-sve-ostalo-je-propaganda#> [1. 2. 2016])

22. ZANIMIVOSTI

22.1 Dodatne trditve Srbije v šolskih knjigah

Na koncu vsakega poglavja je v srbskem učbeniku iz leta 2014 podan kratek povzetek. V enem izmed njih so podane naslednje trditve, ki kažejo na to, da se Srbski pogled nedvomno razlikuje od pogleda drugih jugoslovanskih republik, hkrati pa nakazuje na začetek mednacionalnega sovraštva :

- »Hrvaška je s Hrvaškim preporodom v šestdesetih in sedemdesetih letih povečala stopnjo nacionalizma.«
- »Republiško vodstvo se je v Srbiji zavzemalo za politično demokratizacijo modernizacijo.«
- »Pristojnost Republike Srbije nad pokrajinami je bilo zgolj formalno.«

(Radojević, 2014, str. 373.)

22.2 Refleksija članka

Na spletu se večkrat pojavi ime srbskega zgodovinarja Nikole Žutića, ki je leta 1979 v Beogradu diplomiral iz splošne in nacionalne zgodovine. Danko Plevnik je v članku hrvaškega medija zapisal: » I kao što postoji žuta štampa tako postoji i žuta historiografija, sve u ime žučljive aktualnosti.« (Plevnik, D. 2011, Znanstveno "žutilo" Beogradski povjesničar: Hrvati su Srbi, ali to ne znaju. [online]. Dostopno na URL: <http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/136655/Default.aspx> [3. 2. 2016])

Žutić naj bi napisal več del. Med drugim je spisal besedilo »Srbi svi i svuda" – "hrvatske zemlje" bez hrvata« v časopisu *Istorija 20. veka*, 1/2006. v sklopu projekta, ki ga je financiralo *Ministarstvo nauke i zaštite životne sredine Republike Srbije*. Hrvaški medij *Slobodna Dalmacija* delo označuje kot besedilo, »spisano iz glave«. Članek naj bi izšel kot

knjiga, ki jo dr. Gojko Malović označuje kot ledolomec morja zamrznjenih zmot. Plevnik knjigo označuje kot ilustracijo mentalnega imperializma, ki želi, da Hrvati regresirajo v Srbe rimo-katoličane ali pravoslavce. (*Plevnik, D. 2011, Znanstveno "žutilo" Beogradski povjesničar: Hrvati su Srbi, ali to ne znaju. [online]. Dostopno na URL: <http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/13665/Default.aspx> [3. 2. 2016]*)

Žutić je, kot je zapisano v članku, prepričan, da Hrvaška ne obstaja, niti ne stara Hrvaška, saj dokazov za to naj ne bi bilo. Trdil naj bi tudi, da virov o hrvaški narodni dinastiji ni niti v beneškem, milanskem, dunajskem, carigrajskem arhivu in da Hrvati nikoli niso bili zgodovinski narod. Obenem pa se sklicuje na popis prebivalstva Avstro-Ogrske od leta 1850 do leta 1910, ki dokazuje kontinuiteto srbske večine v pokrajinah, ki danes pripadajo Hrvaški. Plevnik svoj članek zaključí: » ... no danas i u Srbiji ozbiljni povjesničari na Žutića odmahuju rukom.« drugače povedano, Plevnik doda, da danes resni zgodovinarji Žutića prezirajo. Pove pa še, da se mu to zdi znak pozornosti na zgodovino. (*Plevnik, D. 2011, ZNANSTVENO "ŽUTILO" Beogradski povjesničar: Hrvati su Srbi, ali to ne znaju.[online]. Dostopno na URL:*

<http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/13665/Default.aspx> [3. 2. 2016])

23. ZAKLJUČEK

Jugoslavija, država, ki je razpadla v začetku devetdesetih let, je imela svojevrsten vpliv na vsako njeno nacijo. Na področju države, ki je nekoč povezovala šest republik, se je razvilo več interpretacij njenega konca. Že pri opisu začetnih vzrokov (razpada Sovjetske Zveze) prihaja do razhoda pri podajanju dejstev med Hrvati in Slovenci. Prvi podajajo dejstvo, da je Gorbačov odstopil avgusta, drugi trdijo, da se je to zgodilo decembra. Srbski viri, skozi celotno poglavje o razpadu Jugoslavije v gimnazijskih knjigah, očitajo nacionalizem predvsem Hrvaški, čeprav ne pozabijo omeniti tudi ostalih republik, hkrati pa poudarja strah hrvaških Srbov pred ponovitvijo dogodkov iz druge svetovne vojne. Hrvaška se v svojih zapisih brani s pričevanjem o zavzemanju hrvaškega vodstva za pravice srbske manjšine in opisovanjem velikosrbskega nacionalizma.

Nov razhod mnenj se pokaže pri opredelitvi Kongresa komunistov, na katerem vse tri republike povedo, da so slovenski in hrvaški delegati zapustili srečanje. srbska stran najde razlog v tem, da slovenski in hrvaški predstavniki niso dosegli uresničitve lastnih interesov, hrvaška in slovenska stran pa za razlog navajata odhod iz protesta.

Diferenciacija perspektiv je zelo očitna pri opisu odhoda JLA na slovenske meje. hrvaška stran temu pravi želja po vzpostavitvi federacije, slovenska stran pa govori o preprečitvi osamosvojitve. Srbska literatura pove, da je JLA v desetih dneh dosegla svoj cilj, vendar je iz neznanega razloga predsedništvo v Beogradu zahtevalo umik, kar označujejo kot začetek razpada federacije. Hrvaška literatura govori o tem, da se je JLA sama umaknila, ker je Milošević spoznal neizbežnost razpada. Slovenska literatura pa navaja, da JLA ni bila pripravljena na tako pripravljenost Slovencev in da ogromno vojakov sploh ni vedelo za kaj se borijo.

Vojne na Balkanu po letu 1991 so v različnih virih povzete v različnih obsegih. Slovenska literatura temu ne posveča velike pozornosti, za razliko od Hrvaške. Tudi srbska stran je z informacijami bolj zadržana. Hrvaška stran pa pri opisu lastnih vojn poda žrtve le na svoji strani, ne pa tudi na strani Srbov. Obenem pa Srbiji očita, da ni želela razkriti svojih agresivnih ciljev.

Zelo opazna je tudi perspektiva posameznega naroda pri pričevanju o posredovanju ZDA. Slovenski viri trdijo, da se Američani niso vmešali v situacijo na Balkanu, saj so videli koristi na Bližnjem vzhodu, hrvaška stran prizna vpletenost ZDA in njeno nenaklonjenost Srbiji, ki doda, da Hrvaški brez Amerike nikoli ne bi uspelo dobiti vojne.

Tudi Daytonski sporazum ostaja uganka, saj slovenski in srbski učbeniki govorijo o podpisu miru v Daytonu, hrvaški učbeniki pa o podpisu v Parizu.

Miloševića, za razliko od Tuđmana in Izetbegovića, opišejo vse tri republike. Slovenske knjige o Miloševiću govorijo kot o demagogu (enako označijo Tuđmana), hrvaške knjige Tuđmanu pripisujejo velike zasluge za osamosvojitve, Miloševića pa opišejo kot stvaritelja srbskega naroda v očeh Srbov. Srbska stran je znova zelo varčna z informacijami in vse podatke navaja na podlagi letnic. Vse pletene države se strinjajo, da je Milošević umrl l. 2006, vendar nihče ne poda razloga.

Med branjem slovenske in hrvaške literature je opazno tudi to, da Slovenci za dogodek po navadi navedejo sebe kot vpletene, medtem ko Hrvati za isti dogodek podajajo vpletenost Slovencev in Hrvatov. Zanimivo je tudi, da avtorji slovenskih učbenikov pri opisu vojne v BiH prebivalce imenujejo Bošnjaki, medtem ko jim Srbi pravijo Muslimani, kar bi lahko nakazovalo na srbski pogled na Bošnjake kot le na skupino ljudi z drugačno vero.

V splošnem lahko povzamem, da hrvaško šolstvo uporablja učbenike, ki razpad povzemajo na približno dvajsetih straneh, vendar je izdaja v letu 2014 radodarnejša z informacijami, kot izdaja leto kasneje. Največji napredek se pojavi v srbski literaturi. Ta v izdaji iz leta 2012 povzame dogajanje med letoma 1980-2000 na šestih straneh, pri čemer državljansko vojno opiše na dveh straneh, medtem ko izdaja iz leta 2014 razpadu Jugoslavije nameni slabih dvajset strani.

V zaključku lahko potrdim vse tri zastavljene hipoteze:

1. Vsak narod bo podrobno predstavil svoj del odcepitve.

Dodatna ugotovitev: Vsak narod po opisu svoje poti razpada kronološko več ne opisuje nadaljnje situacije na Balkanu.

2. Slovenska literatura bo povzela dogajanje na Balkanu s tretje perspektive.

Dodatna ugotovitev: Slovenska literatura povzame dogajanje na Balkanu s tretje perspektive (ne pokaže naklonjenosti do Srbov ali Hrvatov), vendar je njena pomanjkljivost ta, da ne opiše vsega.

3. Med Hrvati in Srbi bodo opazne mednacionalne napetosti.

Dodatna ugotovitev: Mednacionalne napetosti ostajajo, vendar se jim naroda pri opisih delno izogneta z izpustom dela dogajanja.

24. DRUŽBENA ODGOVORNOST

Menim, da moja raziskovalna naloga prispeva k družbeni ozaveščenosti o razpadu Jugoslavije, saj je pomembno, da poznamo svojo zgodovino, a ne le s svoje perspektive. Z nalogo sem med drugim želela svoje vrstnike opozoriti na to, da vir znanja ni omejen le na državne meje in določeno polico v knjižnici. Dogodki, ki jih dojemamo kot del daljne preteklosti, namreč živijo zakoreninjeni v spominu prve predhodne generacije ter vplivajo na njena dejanja in mišljenja. Raziskovanje je pokazalo tudi to, da zgodovina med narodi ni enaka. Hkrati pa naloga potrjuje stari rek: »Zgodovino pišejo zmagovalci.«

25. ZAHVALE

Ob koncu raziskovalne naloge bi se rada zahvalila prijateljici z izmenjave s Kruševcem za idejo. Svojemu mentorju za podporo ideje, vodenje in opozarjanje na, še zmeraj prisotno, občutljivost spletnih virov. Stricu za pridobitev hrvaških učbenikov, prijateljici iz Srbije za poslane srbske učbenike in prijateljem iz Beograda in Črne Gore za pomoč pri prevajanju. Zahvala gre tudi dobrima prijateljicama in študentkama Filozofske fakultete Maribor za lektoriranje.

26. VIRI IN LITERATURA:

- AKMADŽA, Miroslav, Jareb, Mario, in Radelić, Zdenko. 2015. *Povijest 4*: Udžbenik za 4. Razred gimnazije. 3. izdaja. Zagreb: Alfa. ISBN 987-953-297-730-1.
- ĐURIĆ, Đorđe, in Pavlović, Momčilo. 2012. *Istorija: Za treći razred gimnazije prirodno-matematičkog smera i četvrti razred opšteg i društveno-jezičkog smera*. 2. izdaja. Beograd: Zbor za učbenike. ISBN 978-86-17-17861-9.
- ERDELJA, Krešimir, in Stojaković, Igor. 2014. *Koraci kroz vrijeme 4*: Udžbenik povijesti u četvrtom razredu gimnazije. Zagreb: Školska knjiga. ISBN 987-953-0-22045-4.
- JAKOPIN, P. 2015. Slovar slovenskega knjižnega jezika. [online]. Dostopno na URL: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> [27. 1. 2016]
- JAKOPIN, P. 2015. Slovar slovenskega knjižnega jezika. [online]. Dostopno na URL: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=demagog&hs=1 [30. 1. 2016]
- JAKOPIN, P. 2015. Slovar slovenskega knjižnega jezika. [online]. Dostopno na URL: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=separatizem&hs=1 [30. 1. 2016]
- JAKOPIN, P. 2015. Slovar slovenskega knjižnega jezika. [online]. Dostopno na URL: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=degradirati&hs=1 [30. 1. 2016]
- JAKOPIN, P. 2015. Slovar slovenskega knjižnega jezika. [online]. Dostopno na URL: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=usta%C5%A1&hs=1 [30. 1. 2016]
- JAKOPIN, P. 2015. Slovar slovenskega knjižnega jezika. [online]. Dostopno na URL: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=represija&hs=1 [30. 1. 2016]
- JAKOPIN, P. 2015. Slovar slovenskega knjižnega jezika. [online]. Dostopno na URL: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=integracija&hs=1 [30. 1. 2016]

- JAKOPIN, P. 2015. Slovar slovenskega knjižnega jezika. [online]. Dostopno na URL: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=liberalizacija&hs=1 [30. 1. 2016]
- JAKOPIN, P. 2015. Slovar slovenskega knjižnega jezika. [online]. Dostopno na URL: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=disident&hs=1 [30. 1. 2016]
- JAKOPIN, P. 2015. Slovar slovenskega knjižnega jezika. [online]. Dostopno na URL: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=konstitutiven&hs=1 [30. 1. 2016]
- JAKOPIN, P. 2015. Slovar slovenskega knjižnega jezika. [online]. Dostopno na URL: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=ekspanzija&hs=1 [30. 1. 2016]
- JAKOPIN, P. 2015. Slovar slovenskega knjižnega jezika. [online]. Dostopno na URL: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=kontinuiteta&hs=1 [30. 1. 2016]
- JAKOPIN, P. 2015. Slovar slovenskega knjižnega jezika. [online]. Dostopno na URL: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=intervenirati&hs=1 [30. 1. 2016]
- MMC RTV SLO. 2006. V Haagu umrl Slobodan Milošević. [online]. Dostopno na URL: <http://www.rtv slo.si/svet/v-haagu-umrl-slobodan-milosevic/51319> [27. 1. 2016]
- OTVORENI parlament. 2011. Nikola Žutić. [online]. Dostopno na URL: <http://www.otvoreniparlament.rs/politicari/nikola-zutic/> [3. 2. 2016]
- PLEVNIK, D. 2011. Znanstveno "žutilo" Beogradski povjesničar: Hrvati su Srbi, ali to ne znaju. [online]. Dostopno na URL: <http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/136655/Default.aspx> [3. 2. 2016]
- RADOJEVIĆ, Mira. 2014. *Istorija*: Učbenik za treći razred gimnazije prirodno-matematičkog smera, četvrti razred gimnazije društveno-jezičkog smera i opšteg tipa četvrti razred srednje stručne škole za obrazovne profile pravni tehničar i birotehničar. Beograd: Klett. ISBN 978-86-7762-579-5.
- REPE, Božo. 2005. *Sodobna zgodovina: Zgodovina za 4. letnik gimnazij*. Ljubljana: Modrijan. ISBN 961-241-046-1.

- REŽEK, Mateja, in Gabrič, Aleš. 2011. *Zgodovina 4: Učbenik za četrti letnik gimnazije*. 1. izd., 1. natis Ljubljana: DZS. ISBN 978-961-02-0179-3.
- VEČERNJI list. 2013. Što o Vukovaru o Domovinskem ratu uče hrvatski i srpski osmaši. [online]. Dostopno na URL: <http://www.vecernji.hr/hrvatska/sto-u-vukovaru-o-domovinskom-ratu-uce-hrvatski-i-srpski-osmasi-571897> [27. 1. 2016]

27. VIRI SLIK

- BOLHA.COM. 2016. Bankovec. [online]. Dostopno na URL: <http://www.bolha.com/hobi-zbirateljstvo/zbirateljstvo/numizmatika---bankovci/jugoslavija/bankovec-50-000-000-000-din-1993-jugoslavija-1296629598.html> [3. 2. 2016]
- GRAND LODGE. 2007. Josip Broz. [online]. Dostopno na URL: http://freemasonry.bcy.ca/biography/broz_j/broz_j.html [3. 2. 2016]
- HDZ. 2013. Povijest. [online]. Dostopno na URL: <http://www.hdz.hr/mi-smo/povijest/1990> [3. 2. 2016]
- HISTORY CONFLICTS. 2014. The fall of communism in Romania. [online]. Dostopno na URL: <http://historyconflicts.com/the-fall-of-communism-in-romania/> [3. 2. 2016]
- LEKSIKOGRAFSKI ZAVOD MIROSLAV KRLEŽA. 2009. Gorbačov, Mihail Sergejevič. [online]. Dostopno na URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=22683> [1. 2. 2016]
- MMC RTV SLO. 2003. Vložena tožba zoper tednik Mladina. [online]. Dostopno na URL: <http://www.rtv slo.si/crna-kronika/vlozena-tozba-zoper-tednik-mladina/11728> [3. 2. 2016]
- MUZEJ NOVEJŠE ZGODOVINE SLOVENIJE. 2016. »Slovenija – moja dežela je naša država«. [online]. Dostopno na URL: <http://fototekamnzs.com/2015/12/26/slovenija-moja-dezela-je-nasa-drzava/> [3. 2. 2016]
- MUZEJ NOVEJŠE ZGODOVINE SLOVENIJE. 2016. 88,5 % »za« in knežji kamen. [online]. Dostopno na URL: <http://fototekamnzs.com/2015/12/23/885-za-in-knezji-kamen/> [3. 2. 2016]
- MUZEJ NOVEJŠE ZGODOVINE SLOVENIJE. 2016. Osemdeseta – nekaj utrinkov iz druge polovice. [online]. Dostopno na URL: <http://fototekamnzs.com/2016/01/25/osedeseta-nekaj-utrinkov-iz-druge-polovice/> [3. 2. 2016]

- MUZEJ NOVEJŠE ZGODOVINE SLOVENIJE. 2016. Vrata v lastno državo odprta!. [online]. Dostopno na URL: <http://fototekamnzs.com/2015/12/06/vrata-v-lastno-drzavo-odprta/> [3. 2. 2016]
- OŠUN, R. 2011. Heroji Sovjetskog Saveza. [online]. Dostopno na URL: http://mojenovosti.com/lat/index.php?option=btg_novosti&catnovosti=0&idnovost=70348#.VrJvIPkrLIU [3. 2. 2016]
- PARLAMENTARNA SKUPŠČINA BIH. 2016. Povijest parlamentarizma u BiH. [online]. Dostopno na URL: <https://www.parlament.ba/istorija/Default.aspx?id=27926&langTag=hr-HR&pril=b> [3. 2. 2016]
- PREDSIJEDNICA REPUBLIKE HRVATSKE. 2016. Franjo Tuđman. [online]. Dostopno na URL: <http://predsjednica.hr/stranica/16/> [1. 2. 2016]
- QUOTESGRAM. Slobodan Milosevic quotes. [online]. Dostopno na URL: <http://quotesgram.com/slobodan-milosevic-quotes/> [1. 2. 2016]
- RD.NL. 2012. Herdenking Srebrenica minder lang. [online]. Dostopno na URL: http://www.refdag.nl/nieuws/buitenland/herdenking_srebrenica_minder_lang_1_655398 [3. 2. 2016]
- SIBHR. 2014. Ruševine Vukovara 1991. godine. [online]. Dostopno na URL: <http://sib.rtl.hr/sibplus/skidamo-prasinu/14667-razaranje-vukovara-1991-godine.html> [3. 2. 2016]
- WEB-TRIBUNE-COM. 2015. Otkriven dugo skrivani snimak izjave ali je izetbegovića na sednici predsedništva BiH 1995-te: „Cifra ubijenih u Srebrenici je verovatno oko 3.000, sve ostalo je propaganda!“. [online]. Dostopno na URL: <http://web-tribune.com/spektar/otkriven-dugo-skrivani-snimak-izjave-ali-je-izetbegovica-na-sednici-predsednistva-bih-1995-te-cifra-ubijenih-u-srebrenici-je-verovatno-oko-3-000-sve-ostalo-je-propaganda#> [1. 2. 2016]
- WIKIPEDIA. 2006. RSK. [online]. Dostopno na URL: <https://lv.wikipedia.org/wiki/Att%C4%93ls:RSK.png> [3. 2. 2016]
- XTREM.. 2014. Reakcije na obeležavanje godišnjice “Oluje” . [online]. Dostopno na URL: <http://www.arhiv.rs/ekstremizam/ekstremizam.html> [3. 2. 2016]
- ŽUŽEK, A. 2015. Kako so jugoslovanski generali želeli uničiti slovensko državo. [online]. Dostopno na URL:

http://www.siol.net/novice/slovenija/2015/06/vojna_za_slovenijo.aspx?format=json&mob=1&hide_hf=1&os=wf&ver=1.0 [3. 2. 2016]